

บทที่ 4

กระบวนการวิจัย

ศึกษาระบบนิเวศวิทยาในสวนป่าที่เอื้อต่อการทำรังของผึ้งหลวง

1. สำรวจพรรณไม้ โดยเฉพาะพรรณไม้ดอกที่คาดว่าผึ้งจะใช้เป็นแหล่งเก็บละอองเรณูสำหรับการผลิตน้ำผึ้ง ด้วยการสังเกตและสอบถามจากเจ้าของพื้นที่สวนป่าใกล้แหล่งพรรณไม้ดอก
2. ศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ในสวนป่า ตั้งแต่ไม้ยืนต้นที่ให้เนื้อไม้ ไม้ผล และรายได้ที่เกิดขึ้นจากอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสวนป่า
3. ถอดประสบการณ์พฤติกรรมการสร้างรังของผึ้งในสวนป่า สัญญาณที่ทำให้รู้ล่วงหน้าว่าจะมีผึ้งมาทำรัง สถานที่ที่ผึ้งจะเข้ามาทำรัง วงจรการสร้างรังของผึ้ง และปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการสร้างรังของผึ้ง เช่น สภาพอากาศ การสมบูรณ์ของพรรณไม้ดอกบางชนิดในพื้นที่

ศึกษาภูมิปัญญาการหาผึ้งบนต้นตีนเป็ดพุทธรักษาหรือยวนผึ้ง

1. ลงพื้นที่เฝ้าสังเกตการณ์ผึ้งหลวงในพื้นที่ที่มีแหล่งพรรณไม้ดอก ประกอบกับการให้ภูมิปัญญาชาวบ้านใช้วิธีการฟังเสียงผึ้งในป่าพุทธรักษา ทดลองเปิดไฟล่อให้ผึ้งมาเล่นแสงไฟ และเฝ้าต้นยวนผึ้งเพื่อดูสัญญาณการทำรังของผึ้งหลวง
2. สังเกตและบันทึกพัฒนาการของรังผึ้งบนต้นยวนตั้งแต่เริ่มสร้างรัง การเปลี่ยนรูปร่างและขนาดของรังที่สัมพันธ์กับปริมาณน้ำผึ้ง และให้ภูมิปัญญาชาวบ้านคำนวณระยะที่จะดีเพื่อเอาน้ำผึ้ง
3. สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตีรังผึ้งหลวงเพื่อเอาน้ำผึ้ง ตั้งแต่การเตรียมกรูยเส้นทางเพื่อใช้เดินทางเข้าไปตีรัง และการลำเลียงน้ำผึ้งออกจากป่าพุทธรักษา ถ่ายภาพอุปกรณ์ที่ใช้ในการตีรังผึ้ง การสร้างหลักร่มสำหรับปีนขึ้นไปตีรังผึ้ง ภาชนะในการใส่รังผึ้งเพื่อขนย้ายออกมาจากป่าพุทธรักษาเพื่อใช้ประกอบเลี้ยงคนตีรังผึ้งระหว่างการพักค้างแรมในป่าพุทธรักษา ถ่ายภาพการแต่งกายของผู้ที่จะปีนต้นยวนไปตีรังผึ้ง การเตรียมเครื่องเช่นไห้ว (กรณีชุมชนไทยพุทธ)
4. ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อถอดบทเรียนการจัดแบ่งหน้าที่ในการตีรังผึ้งบนต้นยวนและปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการตีรังผึ้ง

ภูมิปัญญาหาผึ้งในสวนป่าชุมชน

1. ลงพื้นที่เดินสำรวจการออกดอกของพืชวงศ์ปาล์ม เช่น มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน หลาวชะโอน หมากรูด ไม้ผล เช่น ทุเรียน เงาะ ละมุด มะปราง มะปราง ลองกอง เพื่อสังเกตการณ์ผึ้งหลวงที่เข้ามาห่อละอองเรณูของดอกพืชวงศ์ปาล์มและไม้ผลดังกล่าว ตลอดจนสังเกตการทำรังของผึ้งในสวนป่า
2. ลงพื้นที่เดินสำรวจต้นไม้ที่ผึ้งเคยสร้างรังมาแล้วพร้อมกับเจ้าของสวน เพราะมีความเชื่อกันว่า ผึ้งจะกลับมาสร้างรังที่เดิม

3. สังเกตและบันทึกพัฒนาการของรังผึ้งบนต้นไม้ในสวนป่า ตั้งแต่เริ่มสร้างรัง การเปลี่ยนรูปร่างและขนาดของรังที่สัมพันธ์กับปริมาณน้ำผึ้ง และให้ภูมิปัญญาชาวบ้านคำนวณระยะที่จะดีเพื่อเอาน้ำผึ้ง

4. สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตีรังผึ้งหลวงเพื่อเอาน้ำผึ้ง ถ่ายภาพอุปกรณ์ที่ใช้ในการตีรังผึ้ง การสร้างหลักร่มสำหรับปีนขึ้นไปตีรังผึ้ง ภาชนะในการใส่รังผึ้งเพื่อขนย้ายออกมาจากสวนป่า ถ่ายภาพการแต่งกายของผู้ที่จะไปตีรังผึ้ง การเตรียมเครื่องเช่นไห้ว (กรณีชุมชนไทยพุทธ)

ภูมิปัญญาการทำไม้พาดล่อผึ้ง

1. สัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ทำไม้พาดล่อผึ้งหลวงมาทำรังในป่าเสม็ด พร้อมลงพื้นที่เก็บภาพการจัดทำไม้พาดล่อผึ้งในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การเลือกไม้มาทำเป็นไม้พาดล่อผึ้ง การเลือกทำเลในการวางไม้พาดล่อผึ้ง การตั้งวางไม้พาดล่อผึ้งและตกแต่งให้เกิดแรงจูงใจต่อการให้ผึ้งมาทำรัง

2. ฝึกลูกสังเกตไม้พาดล่อผึ้งแต่ละจุดและบันทึกผลการทำรังของผึ้ง ระดมความเห็นข้อสังเกตถึงปัจจัยที่ทำให้ผึ้งมาทำรังและไม่มาทำรังบนไม้พาดล่อผึ้งแต่ละจุด โดยวิเคราะห์เชื่อมโยงกับฤดูกาลที่ดอกเสม็ดบานในแต่ละช่วง

3. สังเกตและบันทึกพัฒนาการของรังผึ้งบนไม้พาดล่อผึ้งตั้งแต่เริ่มสร้างรัง การเปลี่ยนรูปร่างและขนาดของรังที่สัมพันธ์กับปริมาณน้ำผึ้ง และให้ภูมิปัญญาชาวบ้านคำนวณระยะที่จะดีเพื่อเอาน้ำผึ้ง

4. สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตีรังผึ้งหลวงเพื่อเอาน้ำผึ้ง ตั้งแต่การเตรียมกรูยเส้นทางเพื่อใช้เดินทางเข้าไปตีผึ้ง และการลำเลียงน้ำผึ้งออกจากป่าเสม็ด ถ่ายภาพอุปกรณ์ที่ใช้ในการตีรังผึ้ง การสร้างหลักร่มสำหรับปีนขึ้นไปตีรังผึ้ง ภาชนะในการใส่รังผึ้งเพื่อขนย้ายออกมาจากป่าเสม็ด ถ่ายภาพการแต่งกายของผู้ที่จะไปตีรังผึ้ง การเตรียมเครื่องเช่นไห้ว (กรณีชุมชนไทยพุทธ)

ศึกษาความรู้ ภูมิปัญญา และความเชื่อเกี่ยวกับการหาผึ้ง

ศึกษาความเชื่อ เรื่องเล่า จากการบอกเล่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอาชีพตีผึ้ง โดยแบ่งเป็น กลุ่ม คือ กลุ่มที่ตีผึ้งทั่วไป กลุ่มที่ตีผึ้งบนต้นยวนผึ้ง กลุ่มที่ตีผึ้งในสวนป่าและป่าเสม็ด กลุ่มที่ตีผึ้งจากไม้พาดล่อผึ้ง ทั้งที่เป็นไทยพุทธ และมุสลิม

ศึกษาวงจรชีวิตผึ้ง

ศึกษาการอพยพของผึ้งหลวงในการสร้างรังรังในพื้นที่ป่าเขา ป่าสวน ป่าพรุสมบูรณ์และป่าเสม็ดในพื้นที่อำเภอตากใบ สุโหงปาดี สุโหงโก-ลกและอำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส โดยการถอดประสบการณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และการลงพื้นที่สังเกตพฤติกรรมของผึ้งหลวงโดยตรง

ศึกษาคุณสมบัติของน้ำผึ้ง

เก็บตัวอย่างน้ำผึ้งจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ น้ำผึ้งป่าเขา น้ำผึ้งป่าสวน น้ำผึ้งในป่าพรุที่สมบูรณ์ และน้ำผึ้งป่าเสม็ด พร้อมบันทึกพรรณไม้แวดล้อมของแต่ละแหล่งเพื่อใช้เป็นข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างในคุณสมบัติของน้ำผึ้ง คือ สี กลิ่น รสชาติ ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์ และความชื้น ทดลองชิมและให้ความเห็น

การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการฯ

1. การจัดนิทรรศการ การฟังพาทรีพยากรป่าพรุเพื่อต้อนรับเยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจังหวัดนราธิวาส กิจกรรมท่องเที่ยวโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนราธิวาส
2. การจัดนิทรรศการการฟังพาทรีพยากรป่าพรุ ในการประกวดหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองประจำปี 2554 โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4

บทที่ 5

ผลการวิจัย

ระบบนิเวศวิทยาในสวนป่าที่เอื้อต่อการทำรังของผึ้งหลวง

สวนป่าในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ส่วนใหญ่จะเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสานในพื้นที่เดียวกัน มีทั้งไม้ยืนต้นที่ต้องการใช้เนื้อไม้ในการก่อสร้าง เช่น ต้นกันเกรา ต้นกระดังงา ต้นตะเคียน ส่วนใหญ่ไม้ที่ปลูกจะแนวหัวดิน ท้ายดิน หรือแนวเขตแดน เพราะเป็นไม้ที่ต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างยาวนานในการเจริญเติบโตและนำมาใช้ประโยชน์ได้ ส่วนไม้ผล จะปลูกคละเคล้ากันไปในพื้นที่เดียวกัน เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง ลางสาด สะตอ ทำให้สวนป่า มีความหลากหลายของชนิดพรรณไม้ และภายในสวนป่า มีลักษณะใกล้เคียงกับผืนป่าธรรมชาติ ทำให้ผึ้งหลวง มักมาสร้างรังรัง ในพื้นที่ที่เป็นของชาวบ้าน เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของดอกไม้ค่อนข้างสูงนั่นเอง ส่วนพื้นที่ที่เป็นป่าธรรมชาติ ผึ้งก็เข้าไปอาศัยและสร้างรังรังเช่นเดียวกัน การเข้าไปหาผึ้ง ดีผึ้งในป่าธรรมชาติต้องอาศัยประสบการณ์และความชำนาญเฉพาะบุคคล จึงจะสามารถหาและดีผึ้งได้ ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่หาผึ้งในสวนป่า จะเป็นกลุ่มชาวบ้านกลุ่มเดิมที่ถูกถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษ สืบทอดต่อกันมา คนกลุ่มใหม่ไม่มีประสบการณ์จึงหลีกเลี่ยงการหาผึ้ง ไปประกอบอาชีพทางด้านอื่นที่ตนเองถนัด ทำให้กลุ่มอาชีพดีผึ้งจำกั้อยู่ในวงแคบๆกลุ่มใครกลุ่มมัน

ชาวบ้านมีความเชื่อกันมาก่อนที่ผึ้งจะบินมาสร้างรังรังในพื้นที่ป่าสวนของชาวบ้านนั้น ผึ้งได้สร้างรังรังบนป่าเขาบนพื้นที่สูงผ่านมาแล้ว และเมื่อถึงช่วงหน้าแล้ง ไม้ดอกไม้ผล เริ่มแย่งกันออกดอกเพื่อเตรียมตัวขยายเผ่าพันธุ์ จะมีผึ้งงานบินมาสำรวจล่วงหน้า หาพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดอกไม้ เพื่อสร้างรังรังขยายเผ่าพันธุ์ เมื่อเจอพื้นที่ที่เหมาะสมแล้ว จะส่งสัญญาณรายงานให้สมาชิกผึ้งได้รับรู้ และเมื่อถึงเวลาผึ้งอพยพทยอยลงมาสร้างรังรัง ทุกๆ วัน จะได้ยินเสียงผึ้งบินผ่านไปผ่านมา ในระยะแรกฝูงผึ้งที่อพยพมายังน้อยอยู่ และจะเพิ่มปริมาณฝูงผึ้งขึ้นมาเรื่อยๆ เมื่อดอกไม้บานเต็มที่ ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่า ต้นไม้ที่ผึ้งเคยสร้างรังรังมาก่อน ผึ้งจะมาสร้างรังรังเป็นประจำทุกปี และเป็นผึ้งฝูงเดิม ที่เคยมาสร้างรังรังในช่วงที่ผ่านมา และในบางครั้งบางปีไม่มีฝูงผึ้งเข้ามาสร้างรังรังเลย นั้นแสดงว่า ความอุดมสมบูรณ์ของเกสรดอกไม้มีน้อย ทำให้ผึ้งจำเป็นต้องเปลี่ยนทิศทางไปหาแหล่งดอกไม้ที่อื่นที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าเป็นการทดแทน

วงจรการสร้างรังรังของผึ้งจึงไม่แน่นอนพร้อมจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสภาพอากาศในปีนั้นๆ โดยเฉพาะปริมาณน้ำฝนเป็น สิ่งบ่งบอกได้อย่างดีว่า ปีไหนมีผึ้งหรือไม่มีผึ้งมาสร้างรังรัง

ภูมิปัญญาการหาผึ้งบนต้นดินเปิดพรุหรือยวนผึ้ง

การสังเกตผึ้งเข้ามาสร้างรังรังในป่าพรุ

1. การสังเกตผึ้งหาเกสรดอกไม้ ถ้าผึ้งเริ่มมาสร้างรังรังในป่าพรุ ให้สังเกตดอกไม้ว่ามีผึ้งมาตอมหาเกสรดอกไม้แล้วหรือยัง ถ้ามี แสดงว่าผึ้งเริ่มเข้ามาสร้างรังรังในป่าพรุแล้ว โดยเฉพาะดอกไม้ยราบ จะมีอยู่ทั่วไปตามข้างถนน อยู่ต่ำกว่าระดับสายตาจึงสามารถสังเกตได้ง่าย
2. การฟังเสียงผึ้งบินผ่าน เป็นวิธีที่ง่ายและสะดวกที่สุด เพียงนั่งอยู่ที่บ้านคอยฟังเสียงผึ้งบินผ่าน ไม่ได้ยินเสียง ไม่มีผึ้ง
3. ตอนกลางคืนมีผึ้งมาเล่นกับแสงจากหลอดไฟฟ้าในช่วงกลางคืน เมื่อเปิดไฟฟ้า จะมีผึ้งที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง บินมาเล่นกับไฟ ให้สันนิฐานว่า มีผึ้งอยู่ใกล้เคียงผึ้งในบริเวณนั้นๆ
4. การลงไปดูผึ้งบนต้นยวนผึ้ง เป็นวิธีที่ลำบากที่สุด แต่ได้ข้อมูลถูกต้องมากที่สุด

การติดตามฝักรสร้างรวงรังบนต้นดินเปิดพรุ

เมื่อผึ้งเริ่มเข้ามาในป่าพรุ ได้สักระยะ คาดการณ์ว่า ผึ้งเริ่มสร้างรวงรังบนต้นยวน ก็จะเดินป่าเข้าไปสำรวจถึงต้นยวน ให้สังเกตว่า มีผึ้งบนต้นยวนรวงแรกแล้วหรือยัง ถ้ามีแสดงว่าจะมีผึ้งฝูงอื่นทยอยเข้ามาเรื่อยๆ จนกระทั่งเต็มต้นยวนผึ้ง หลังจากนั้น ต้องเฝ้าติดตามเป็นระยะๆ และเมื่อเห็นว่า ผึ้งเกาะทั่วต้นยวน ก็วางแผนตีผึ้งต่อไป

บางพื้นที่การตีผึ้งบนต้นยวนไม่จำเป็นต้องรอให้ผึ้งมาเกาะเต็มต้นก่อน เพราะถ้าวัดผึ้งมาเกาะเต็มต้น รวงรังเก่าอาจจะมียุงผึ้งทิ้งรังไปก่อน ชาวบ้านจึงตีผึ้งได้ 2-3 ครั้งต่อต้นต่อปี โดยการตีแต่ละครั้งที่ทิ้งระยะห่างประมาณ 20-25 วัน จึงตีครั้งที่สองต่อไป ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งหมดฤดูตีผึ้ง

การเตรียมสถานที่ตีผึ้ง

1. การแผ้วถางป่า

รอบต้นยวนผึ้ง ประกอบด้วยไม้ต้นเล็กต้นใหญ่กระจายอยู่โดยรอบ ต้นยวน จำเป็นต้องถางป่าบางส่วนให้โล่งเตียน รัศมีรอบโคนต้น ตามตำแหน่งกิ่งก้านต้นยวนที่แผ่รัศมีออกไป ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการลำเลียงน้ำผึ้งจากบนต้นยวนลงมาสู่พื้นดิน และจากพื้นดินลำเลียงไปสู่ขนาคัดแยกน้ำผึ้ง เพราะถ้ามีต้นไม้กีดขวางในการตั้งโครงขึ้นลงระหว่างยอดต้นเปิดพรุกับพื้นดิน อาจจะไปกระแทกกับต้นไม้กิ่งไม้ทำให้น้ำผึ้งหกได้ จึงจำเป็นต้องแผ้วถางป่าเพื่อความสะดวกในการลำเลียงดังกล่าว

บริเวณรอบโคนต้นยวน เป็นป่ารกทึบจำเป็นต้องถางให้โล่งเตียน เพื่อสะดวกในการปีนขึ้นลงต้นยวน ตลอดถึงสะดวกต่อการลำเลียงน้ำผึ้งจากต้นยวนสู่พื้น และลำเลียงน้ำผึ้งสู่ขนา

2.การเตรียมอุปกรณ์ในการปีนต้นยวนผึ้ง

การแค คือ การใช้ไม้ทำเป็นอุปกรณ์ปีนต้นไม้ขนาดใหญ่ ประกอบด้วย ไม้ใช้สำหรับทำแค (ไม้จับ) ไม้สำหรับทำงา (ไม้เหยียบ) และเชือกหวายสำหรับผูก

หวายสะเดาน้ำ

นำมาผ่าเป็นซีกเล็ก ๆ ทำเป็นเชือกสำหรับผูกเสาหลักกับต้นยวน

หวายสะเดาน้ำ ทำเป็นไม้จั่ว สำหรับเหยียบขณะตีป็นต้นยวน

กะป้อแดง

กะป้อแดงนำมาทำเป็นเสาหลัก (แค) ความยาวท่อนละ 5 เมตร
เพื่อเป็นเสาหลักช่วยในการจับป็น

ต้นยวนหนึ่งต้นใช้ต้นกะพ้อแดงทำเป็นเสาหลักหรือแค ประมาณ 10 ท่อน

ขั้นตอนการแค

1. นำลำต้นกะพ้อแดงที่ทำเป็นไม้แคมาทาบกับต้นยวนระยะห่างกับต้นยวนประมาณ 1 คืบ ใช้เชือกหวายที่ได้จัดเตรียมไว้ นำมาผูกไม้แคกับต้นยวนอย่างหลวมๆ
2. นำไม้้งามาขัดกับเชือกที่ติดกับต้นดินเปิด อีกด้านขัดกับเชือกที่ติดกับไม้แค เมื่อขัดแล้วให้ปลายไม้้งายื่นออกมาทางด้านไม้แค สามารถเหยียบได้ ทำด้านขวาเช่นเดียวกับด้านซ้าย
3. ทำจุดที่ 2 และ 3 ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงกิ่งต้นยวนระยะห่างแต่ละก้าว

ไม้แค ทำด้วยต้นกะพ้อแดง ความยาวท่อนละ 5 เมตร ทำต่อกันไปเรื่อยๆ
ต้นยวน 1 ต้นใช้กะพ้อแดง ประมาณ 10 ท่อน

ไม้งา เมื่อนำไม้งามาขัดกับเชือกจะทำให้เชือกรัดต้นยวนและรัดไม้แคมากยิ่งขึ้น
ลักษณะไม้งาเมื่อขัดกับเชือกแล้วจะเป็นกากบาทด้านใหญ่โอบต้นยวนด้านเล็กโอบไม้แค

การใช้ตะปูตอกเนื้อไม้

เป็นวิธีการสมัยใหม่สะดวกรวดเร็วในการทำอุปกรณ์การขึ้นลงต้นยวน มีวิธีการทำดังนี้

1. เลือกตะปูขนาด ประมาณ 6 นิ้วแบบทั่วไปหรือแบบกันสนิมก็ได้แบบกันสนิมสามารถใช้ได้ ต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี แต่มีราคาแพง แบบไม่กันสนิมใช้งานได้ระยะสั้นแต่มีราคาถูก ส่วนใหญ่ ใช้แบบไม่กันสนิม เพราะราคาถูกซื้อหากันได้ทั่วไป

2. นำตะปูไปตอกเดี่ยวหรือ ตอกเป็นคู่ๆ ถ้าตอกคู่ให้ห่างกันประมาณ 2-3 นิ้ว ความลึกลงบน เนื้อไม้ประมาณ 1.5-2 นิ้ว เมื่อตอกแล้วความยาวของตะปูยังเหลืออยู่ประมาณ 4 นิ้วเอาไว้เหยียบ และจับ การวางเท้าลงบนตะปูแบบคู่จะมีความมั่นคงกว่าแบบตะปูเดี่ยว

3. ตอกจุดที่ 2 ข้างบนจุดแรกห่างประมาณ หนึ่งก้าวลักษณะเฉียงไปทางซ้ายหรือทางขวา

4. ตอกตะปูจุดที่ 3 ให้อยู่แนวเดียวกับจุดที่ 1 ทำสลับหมุนเวียนไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึง กิ่งยวน พบว่าต้นยวนหนึ่งต้นการใช้ตะปูตอกใช้ประมาณ 40-50 จุด

3. การสร้างสะพานทางเดินชั่วคราวลำเลียงน้ำฝิ่ง

ด้วยสภาพพื้นที่ใต้ต้นยวนฝิ่ง มีน้ำท่วมขังไม่สะดวกต่อการลำเลียงน้ำฝิ่งจากข้างบนต้นยวนลงสู่ข้างล่างซึ่งเป็นพื้นดิน และลำเลียงจากใต้ต้นยวนสู่หน้า ผู้ที่รับผิดชอบข้างล่างจำเป็นต้องเดินย่ำไปมาหลาย ๆ ครั้ง โครงสร้างชั้นดินป่าพรวนไปมาจะเป็นหลุมลึก ด้วยเหตุนี้ จึงต้องสร้างสะพานทางเดินแบบชั่วคราว ทำด้วยไม้ในพื้นที่พวกต้นกะพ้อแดง นำมาวางเรียงกันเป็นทอด ไปตามแนวทางที่เราต้องการ

4. การสร้างขนำชั่วคราวคั้นน้ำฝิ่ง

ขนำสร้างจากไม้ในพื้นที่ มีหลังคาปิดมิดชิดกันฝนกันแสงสว่างได้ สร้างไว้เป็นที่พักน้ำฝิ่ง หลังจากลงจากต้นยวน เป็นทั้งสถานที่ พักหลับนอนช่วงกลางวัน ที่หุงข้าวหุงอาหาร เป็นที่กรองน้ำฝิ่ง พักน้ำฝิ่ง แบ่งปันน้ำฝิ่งก่อนแยกย้ายกลับบ้าน การปกปิดหลังคาขนำให้มิดชิดในยามกลางคืนจะต้องไม่ให้แสงเล็ดลอดผ่านไปได้ เพราะไม่เช่นนั้นฝิ่งจากบนต้นยวน จะบินลงมาตามแสงดังกล่าวเป็นอันตรายสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่คั้นน้ำฝิ่ง

การเตรียมอุปกรณ์สำหรับการตีฝิ่ง

เชือกไนลอน

ขนาดครึ่งนิ้ว ความยาวประมาณ 120 - 140 เมตร มากกว่า 2 เท่าความสูงต้นของต้นยวน ใช้สำหรับลำเลียงไคร้ขึ้นลงระหว่างบนต้นยวนกับข้างล่างบนพื้นดิน

ปลายเชือกด้านที่หนึ่งผูกไคร้สำหรับผู้ตีฝิ่งบนต้นยวน ปลายเชือกด้านที่สอง ใช้ดึงขึ้น-ลงของผู้ตีฝิ่งบนพื้นดิน ความยาวของเชือกมากกว่า 2 เท่าของความสูงต้นยวน

โคร์ลำเลียงน้ำฝึงบนตันยวนลงสู่พื้นดิน

เป็นอุปกรณ์ใส่น้ำฝึงบ่ทำจากหนังวัวตากแห้ง นำหวายสะเดาน้ำมาเย็บเป็นขอบให้ได้รูปทรงกลมคล้ายกระถางใบใหญ่ คุณสมบัติมีความเหนียวทนต่อแรงกระแทกได้เป็นอย่างดี สร้างไว้ลำเลียงน้ำฝึงบ่จากยอดดินเปิดพรุลงมาสู่ยังพื้นดินข้างล่าง บรรจุน้ำฝึงบ่ได้ประมาณ 30-50 ลิตร

โคร์ทำจากหนังวัวหรือหนังควายตากให้แห้ง มีความเหนียวและคงทนดีมาก
เหมาะสำหรับการหาน้ำฝึงบ่หรือต้มน้ำฝึงบ่ได้เป็นอย่างดี
ในปัจจุบันไม่ค่อยนิยมกันแล้ว ใช้กระถางพลาสติกแทนที่

ถึงน้ำ

ในสมัยปัจจุบัน ใช้ถึงน้ำพลาสติกทั่วไปในการลำเลียงน้ำฝึ้ง แทนการใช้โคร์ เพราะหาง่าย สะดวกและรวดเร็ว ถึงพลาสติกยังใช้สำหรับลำเลียงน้ำฝึ้งจากใต้ต้นยวนไปยังขนำคั้นและกรองน้ำฝึ้ง

พระขรรค์

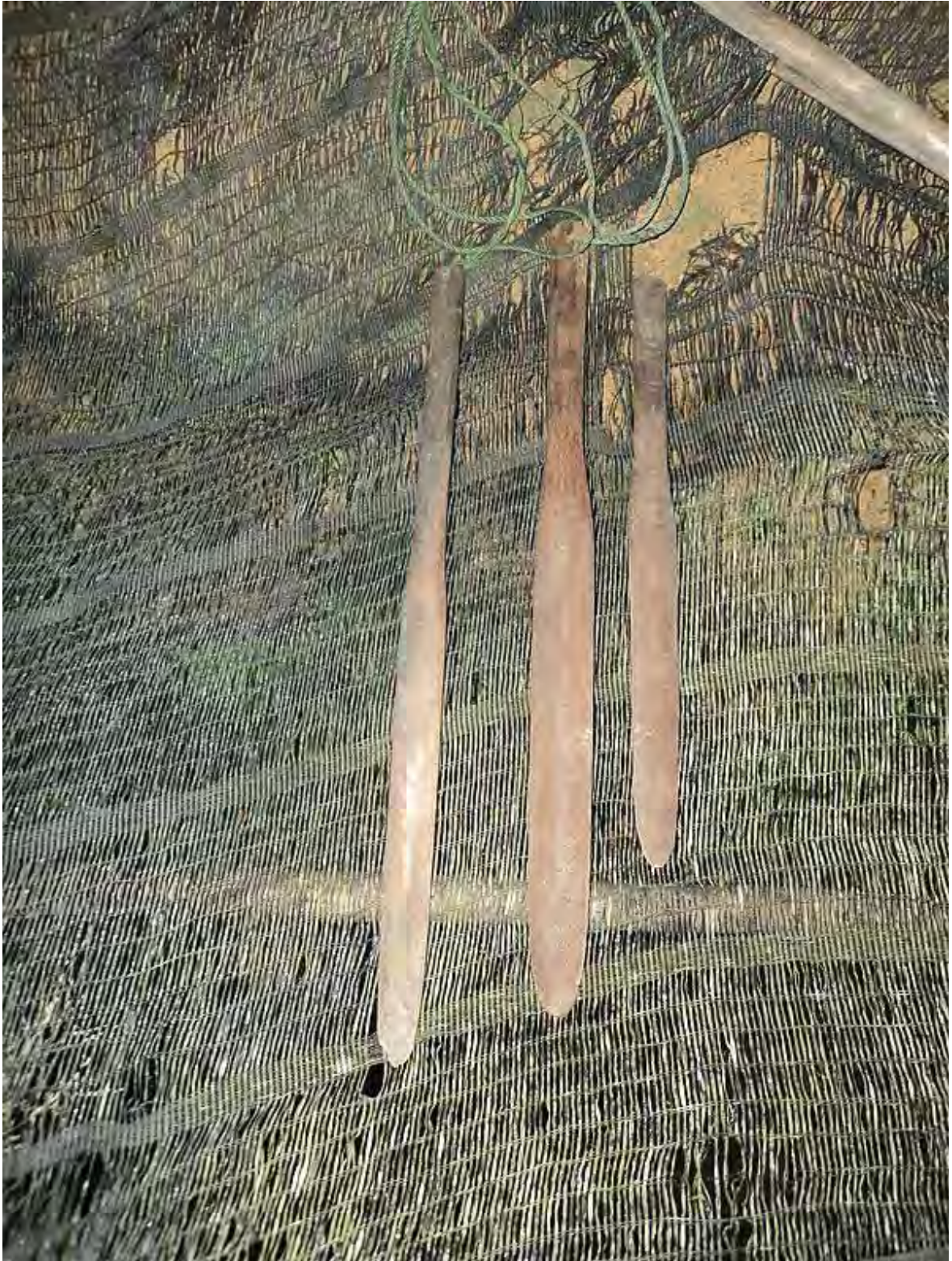
อุปกรณ์ในการตัดน้ำฝึ้งและรวงฝึ้ง ทำจากไม้ไผ่ หรือไม้ชนิดใดก็ได้ ลักษณะคล้ายพระขรรค์ มีดหมอมีความคมทั้งสองด้าน ชาวบ้านมีความเชื่อว่าฝึ้งหลวง เป็นฝึ้งที่ศักดิ์สิทธิ์ การตัดน้ำฝึ้งจึงต้องใช้อุปกรณ์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกัน

พระขรรค์ คืออาวุธมีคม ลักษณะคล้ายดาบ มีคมสองด้าน ตรงกลางคอด
สมมุติเป็นอาวุธของเทพเจ้า ในปัจจุบันเป็นมีดหมอ

พระขรรค์ของชาวบ้านที่สร้างไว้ตีฝึ้งบนต้นยวน

พระขรรค์สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง มีความคมทั้งสองด้านมีด้ามจับ พร้อมเจาะรูสำหรับทำเชือกคล้องคอ ขนาดความยาวของพระขรรค์ มีตั้งแต่ 1-2 ฟุต แตกต่างกันไปตามความถนัดของเจ้าของ สามารถเก็บไว้ใช้ได้นาน ตามความเชื่อฝังบนต้นยวน เป็นฝังที่มีเจ้าของคอยปกป้องดูแลอยู่ การใช้พระขรรค์ ที่เป็นมิดหมอที่ผ่านการทำพิธีมาแล้ว ช่วยสร้างความมั่นใจให้กับผู้ตีฝั่งมากยิ่งขึ้น

มองหรือคบควัน

ทำจากตะพดมะพร้าวแห้งห่อหุ้มด้วยใบเตย ผูกมัดด้วยเชือกหวายเสเดาน้ำทนความร้อนได้
 อย่างดี ขนาดใหญ่กว่าแขนเล็กน้อย ความยาวประมาณหนึ่งเมตร ใช้สำหรับจุดไฟเผาควันไล่ผึ้งให้หนี
 ออกไปจากรัง

ตะพดมะพร้าว

ใบเตยใช้หุ้มตะพด

เชือกผูกมัดทำจากหวายสะเดาหน้า

การทำคบควั่นไว้สำหรับตีฝั้งบนต้นยวนจะต้องมีขนาดใหญ่และยาวมากกว่า
คบควั่นตีฝั้งแบบทั่วไปเพราะต้องใช้ตีฝั้งตลอดทั้งคืน
จึงจำเป็นต้องทำให้ใหญ่และยาวมากเป็นพิเศษ

การนำคบคว้นขึ้นบนต้นยวนมักใส่ในโคร์พร้อมอุปกรณ์อื่นๆใช้เชือกดึงขึ้นไปให้ผู้อยู่ข้างบน
 การจุดคบคว้นเป็นการไล่ผีออกจากรัง และเป็นการป้องกันไม่ให้ผีมารุมทำร้ายอีกด้วย
 คว้นไฟที่ออกจากคบคว้นค่อย ๆ ลุกไหม้ไปเรื่อย ๆ ยิ่งผูกหลวมคว้นยิ่งมากยิ่งหมดเร็ว
 ผูกแน่นคบคว้นยิ่งน้อย หมดช้า อาจเป็นอันตรายกับผู้ตีผีได้
 การทำคบคว้นจึงต้องผูกไม่แน่นและไม่หลวมจนเกินไป

แกลลอน

แกลลอนพร้อมฝาปิดมิดชิด ความจุประมาณ 5-10 ลิตร มีไว้สำหรับลำเลียงน้ำฝึ้งออกจากพื้นที่ป่าพรุ นักกลับสู่บ้าน สะดวกต่อการแบกหาม ลุยป่าพรุ ทนต่อแรงกระแทกกับต้นไม้ กิ่งไม้ขณะที่ลำเลียงน้ำฝึ้งกลับได้เป็นอย่างดี

มีดพร้า

สำหรับตัดแต่งกิ่งไม้ แผ้วถางป่าทำทางเดิน

ไม้ขีด

สำหรับจุดคบคว้น(มอง)

หม้อหุงข้าว ข้าวสาร บุหรี่และเครื่องต้มบำรุงกำลัง

การตีผึ้งบนต้นยวนในแต่ละครั้งต้องใช้ระยะเวลา 3-5 วันเป็นอย่างน้อยจึงจำเป็นต้องนำหม้อข้าว หม้อแกง จานช้อน ข้าวสารอาหารแห้ง เครื่องปรุง อุปกรณ์การหาปลา บุหรี่และเครื่องต้มบำรุงกำลัง นำไปด้วย

หม้อหุงข้าว สำหรับหุงข้าวในเวลา 3-4 วันที่อยู่ในป่า ไม้ฟันหาในป่าธรรมชาติ

เหล้าขาว ต้มทำให้ร่างกายอบอุ่นยามค่ำคืน

ยาแก้ไข้สำหรับ ป้องกันไข้

ยาแก้พิษสำหรับป้องกันผึ้งต่อย มด แมลงและสัตว์อื่นๆ

บุหรี่เป็นเพื่อนยามอากาศหนาวเย็น

ทีมงานตีผึ้ง

ทีมงานตีผึ้งคณะหนึ่งมี 10-15 คน/ยวน 1 ต้น ประกอบด้วย 3 ชุด

ชุดที่ 1 ชุดตีผึ้งบนต้นยวนผึ้ง จำนวน 4-6 คน ทำหน้าที่ตีผึ้งอยู่บนต้นยวนผึ้ง

ชุดที่ 2 ชุดลำเลียงน้ำผึ้งอยู่ใต้ต้นยวนผึ้ง จำนวน 3-4 คน ทำหน้าที่ดึงโคร์ขึ้นลงระหว่างพื้นดินกับต้นยวนผึ้ง และทำหน้าที่ลำเลียงน้ำผึ้งไปยังขนา

ชุดที่ 3 ชุดคั้นน้ำผึ้ง จำนวน 3-4 คน ทำหน้าที่คัดแยกและคั้นน้ำผึ้งใส่แกลลอนก่อนนำกลับ ทั้งสามชุดสามารถสลับหมุนเวียนทำหน้าที่แทนกันและกันได้ ตามข้อตกลง

การแต่งกาย

กางเกงขายาว เสื้อแขนยาว รองเท้ายาง

เครื่องเซ่น

ไก่ขาว 1 ตัว

เหล้าขาว 1 ขวด

ข้าวเหนียวดำและเหลือง

หมากพลู

ดอกไม้

รูปเทียน

ชุดที่หนึ่ง ตีผึ้งบนต้นยวน

ใช้คนประมาณ 5-6 คน ทำหน้าที่ตีผึ้งบนต้นยวน

การปีนต้นยวน

หลังจากทำพิธีเสร็จแล้วในช่วงกลางคืนเวลาประมาณ 20.00 น. เมื่อมองขึ้นบนท้องฟ้าไม่เห็นแสงอาทิตย์แล้ว เป็นสัญญาณบอกเวลาที่ตีผึ้งที่ดีที่สุดของคนตีผึ้ง เพราะถ้ายังเห็นแสงอาทิตย์บนท้องฟ้า ยังปีนต้นยวนไม่ได้ เพราะผึ้งอาจบินมารุมต่อยกับผู้นบุงได้ คืนเดือนมืดจึงเป็นคืนที่เหมาะสมที่สุดในการตีผึ้ง เริ่มจากหัวหน้าชุด ปีนเป็นคนแรกและคนอื่นๆ ทอยตามปีนขึ้นไป ขณะที่ปีนไม่ต้องนำสิ่งใดๆ ไปทั้งสิ้นที่ทำให้ไม่สะดวกต่อการปีน ยกเว้นเชือกที่ผูกกับเอด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งผูกติดไว้กับโคร์ ซึ่งภายในโคร์มี คบคว้น พระขรรค์ บุหรี เครื่องดื่มบำรุงร่างกาย และอื่นๆ เมื่อหัวหน้าชุดปีนถึงบนต้นยวนแล้ว จึงทิ้งปลายเชือกลงสู่ข้างล่าง เพื่อให้ผู้ที่อยู่ข้างล่างคอยดึงเชือกนำโคร์ขึ้นและลงตามคำสั่งการของผู้อยู่บน

การตีผึ้งบนต้นยวนเริ่มตีเวลาประมาณ 20.00 น. ของคืนเดือนแรม ท้องฟ้ามืดสนิท มีแต่เพียงแสงดาว ที่ส่องแสงระยิบระยับบนท้องฟ้าเท่านั้น

ก่อนสว่างเวลาประมาณ 04.30 น. ต้องรีบทยอยปีนลงจากต้นยวนผึ้ง เพราะผึ้งเริ่มมองเห็นศัตรูที่เข้ามาถูกราน ลงมานอนพักผ่อนเพื่อตีผึ้งคืนต่อไป

การแบ่งหน้าที่ตีผึ้งบนต้นยวน

เมื่อทุกคนปีนถึงกิ่งบนต้นยวนแล้วหัวหน้าชุดจะแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบตามความเหมาะสมของแต่ละคน โดยมีหน้าที่ดังนี้

1. ผู้ควบคุมถังน้ำผึ้ง จำนวน 1 คน อยู่บนกิ่งสูงสุดของต้นยวนสามารถมองเห็นผู้ที่อยู่กิ่งข้างล่างได้ ทุกคนทำหน้าที่ส่งถังน้ำผึ้งให้กับผู้ที่ตีผึ้งกิ่งข้างล่าง และกระตุกเชือกส่งสัญญาณให้ข้างล่างรู้
2. ผู้ตีผึ้ง จำนวน 4-5 คน รับผิดชอบตีผึ้งตามกิ่งไม้ที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าชุด เมื่อผู้ตีผึ้งรายใดรายหนึ่งพร้อม ส่งสัญญาณให้ผู้ควบคุมส่งถังน้ำผึ้งมาให้ และทำการตีผึ้ง เมื่อได้น้ำผึ้งที่ต้องการแล้วส่งถังลงสู่ข้างล่าง

ชุดที่สอง การลำเลียงน้ำผึ้ง

เมื่อผู้ตีผึ้งบนต้นยวนเห็นว่าปริมาณน้ำผึ้งมากเพียงพอแล้ว ก็ส่งสัญญาณเสียงตะโกนให้ข้างล่างบนพื้นดินรับรู้ว่า ได้เวลาหย่อนโคร่งมาแล้ว การหย่อนให้เป็นไปอย่างช้าๆ เกรงว่าอาจจะไปเกี่ยวกิ่งไม้ต้นไม้ในบริเวณใกล้เคียงทำให้โคร่งน้ำผึ้งเสียหลักตะแคงคว่ำก็เป็นไปได้ พอใกล้ๆ ถึงพื้นดินให้อีกคนไปช่วยประคองโคร่งไปยังตำแหน่งที่ต้องการ พร้อมหย่อนเชือกลงเบาๆ จนกระทั่งถึงพื้นดิน

การลำเลียงน้ำผึ้งไปยังขนา เมื่อน้ำผึ้งถึงพื้นแล้ว นำน้ำผึ้งใส่ถังที่เตรียมไว้นำไปที่ขนาทันที เพื่อให้ฝ่ายที่อยู่ภายในขนา นำน้ำผึ้งไปแยก คั้นกรอง ต่อไป

ชุดที่สาม การคั้นและกรองน้ำผึ้ง

เมื่อได้น้ำผึ้งมาแล้ว ต้องทำการแยกเศษขยะหลังจากนั้นจึง คั้น กรอง ต้องทำภายในขนา ปกติอย่างมิดชิด แสงภายในไม่สามารถเล็ดลอดออกมาภายนอกได้ เพราะผึ้งมีความไวต่อแสงมาก ผึ้งอาจจะบินไปตามแสงและทำอันตรายต่อผู้ที่คั้นและกรองน้ำผึ้งได้

การบรรจุใส่แกลอน เมื่อกรองน้ำผึ้งแล้ว บรรจุใส่แกลอนขนาด 5 ลิตรนำกลับบ้านต่อไป

ภาพวาดการการตีผึ้งบนต้นดินเปิดพรุ

การลำเลียงน้ำผึ้งกลับบ้าน

การลำเลียงน้ำผึ้งกลับบ้านส่วนใหญ่จะแบ่งกันตามสัดส่วนที่ตกลงกันไว้ เมื่อแบ่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว เหลือเพียงรับผิดชอบน้ำผึ้งของตนเองกลับไปถึงบ้านให้ได้ ขณะที่เส้นทางลำเลียงน้ำผึ้งเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะสภาพพื้นที่ป่าพรุ เป็นดินอินทรีย์ที่จับตัวกันอย่างหลวม เติ้นพลาตตกถึงลงไปถึงเอวถึงคอ การนำน้ำผึ้งใส่แกลอนเป็นการป้องกันน้ำผึ้งหกได้เป็นอย่างดี

การบรรจุขวด

หลังจากลำเลียงมาถึงบ้านแล้ว กรองอีกครั้งก่อนบรรจุใส่ขวด ขนาด 750 ลูกบาศก์เซนติเมตร ปิดฝาพอหลวมๆ ให้ก๊าซระเหยออกไปได้ หลังจากนั้นประมาณสัก 7 วันปิดฝาให้แน่นรอจำหน่ายต่อไป

สีและรสชาติ

น้ำผึ้งป่าพรุสมบูรณ์สีจะแดงเข้มหรืออ่อนขึ้นกับฤดูกาลของดอกไม้

รสชาติขม เพราะเกิดจากการผสมผสานดอกไม้หลายชนิดไว้ในรวงรังเดียวกัน แยกไม่ออก ว่าเป็นรสชาติของดอกไม้ชนิดใด

วิธีการเลือกซื้อน้ำผึ้งบหนัวยาน

ซื้อกับคนที่เข้าป่าหาน้ำผึ้งโดยตรง

ราคาขาย

น้ำผึ้งแท้ราคาประมาณ 450-500 บาท

ตัวอย่างน้ำผึ้งบหนัวยาน (ต้นตื้นเปิดพรุ) เป็นน้ำผึ้งเก่าเก็บจากกิ่งกลางของป่าพรุโต๊ะแดง

เป็นแหล่งรวมความหลากหลายของพรรณไม้นานาชนิด ทำให้น้ำผึ้งที่ได้

เกิดจากความหลากหลายของดอกไม้ในป่าพรุ ทำให้รสชาติของน้ำหวานค่อนข้างขม

(ตัวอย่างน้ำผึ้งจากป่าพรุ เก็บไว้ประมาณ 3 ปี เก็บไว้ตั้งแต่ปี 2550)

น้ำผึ้งจากต้นตีนเป็ดพริกจากพื้นที่ป่าระหว่างป่าพรุที่สมบูรณ์กับพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ทำให้สีและรสชาติของน้ำผึ้งมีลักษณะใกล้เคียงกับน้ำผึ้งจากป่าเสื่อมโทรม (เก็บเมื่อสิงหาคม 2553)

ภูมิปัญญาหาผึ้งในสวนป่าชุมชน

เดือนที่ผึ้งเริ่มอพยพมาทำรัง

หลังจากผ่านหน้าแล้งของเดือนเมษายน พฤษภาคม พืชผลสะสมอาหารเอาไว้เต็มที่พออย่างเข้าสู่หน้าฝนเดือนมิถุนายน กรกฎาคม บรรดาพืชผลต่างๆ แตกตาออกดอก เพื่อให้ผลผลิตและขยายเผ่าพันธุ์ ผึ้งหลวงรู้จักธรรมชาติของที่นี่เป็นอย่างดี เริ่มทยอยบินมาสำรวจพื้นที่เพื่อขยายเผ่าพันธุ์ของตัวเองโดยอาศัยน้ำหวานจากเกสรผลไม้ที่เบ่งบานในช่วงนี้ ดอกไม้เริ่มบานผึ้งเริ่มมาเป็นช่วงลงตัวของธรรมชาติระหว่างดอกไม้กับผึ้งที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ ในช่วงเดือนมิถุนายน กรกฎาคม จะเริ่มพบเห็นฝูงผึ้งบินเป็นฝูงบินผ่านไปมาเพื่อหาที่พักและที่สร้างรังรังในสวนป่า ซึ่งเป็นระยะดอกไม้ผลทางการเกษตรกำลังเบ่งบาน

ชนิดดอกไม้

พืชวงศ์ปาล์ม เช่น มะพร้าว หมาก ปาล์มน้ำมัน หลาวชะโอน จะมีดอกบานตลอดทั้งปี เพียงแต่หน้าฝนปริมาณดอกพืชวงศ์ปาล์มลดน้อยลงกว่าเดิม หลังจากนั้นจะมีดอกสม่ำเสมอตลอดทั้งปี

ไม้ผล เช่น ทุเรียน เงาะ ละมุด มะปริง มะปราง ลองกอง จะเริ่มแตกตาช่วงหน้าแล้ง และเริ่มออกดอกเมื่อเข้าช่วงต้นฤดูฝน ไม้ชนิดอื่น ๆ เช่น ก้นกระรา กระทั่ง

การหาฝั่งแบ่งเป็น 2 ส่วนคือการหาฝั่งในพื้นที่ของตัวเอง และการหาฝั่งในสวนป่าของชุมชน

การหาฝั่งหลวงในสวนผลไม้ ห้วยไร่ปลายนา

การที่ฝั่งสร้างรวงรังที่ใดสักแห่ง จะต้องมึแหล่งอาหารที่สมบูรณ์เพียงพอ ปลอดภัยจากศัตรู ไม่มีคนหรือสัตว์เข้าไปรบกวน แหล่งสร้างรวงรังจึงมีดัดพิพสมควร ทำให้บางครั้งเจ้าของสวนไม่รู้ ปลอ่ยให้ฝั่งสร้างรังสร้างลูกทั้งรวงรังไป บางครั้งก็รู้ ก็ต้องหมั่นเฝ้าติดป้องกันคนมาขโมย เพราะพรานฝั่งย่อมจะรู้แหล่งที่อยู่ของฝั่งเสมอ การหมั่นไปเฝ้าสวนผลไม้ของตนเองเป็นประจำอยู่ช่วง ผลไม้ เป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับเจ้าของสวนอีกทางหนึ่ง โดยไม่ต้องลงทุนอะไรเลย ชาวบ้าน มีความเชื่อกันว่าต้นไม้ต้นใดที่ฝั่งเคยมาทำรวงรังมาแล้ว ในปีต่อๆ มา ฝั่งจะมาสร้างรวงรังอีก ยกเว้น เจ้าของไม่ไปตีฝั่งเอาน้ำฝั่ง ต้นนั้นฝั่งจะไม่มาทำรวงรังอีกเลย ชาวบ้านมีความเชื่อว่าฝั่งจะมาสร้าง รวงรังในพื้นที่ของชาวบ้านนั้น เพื่อมาให้ทานกับชาวบ้าน ถ้าชาวบ้านไม่ตี ฝั่งจะไปสร้างรวงรังที่อื่น เพื่อให้ชาวบ้านที่อื่นตีต่อไป

การหาผึ้งหลวงในสวนป่าธรรมชาติ

ผึ้งในป่าธรรมชาติที่เป็นที่โคกที่ดอน ส่วนใหญ่จะเป็นผืนป่าธรรมชาติ อาจเป็นป่าสงวน ป่าอนุรักษ์ ผึ้งในป่าธรรมชาติ จะบินสร้างรวงรังไล่เลี่ยกับผึ้งป่าสวนของชาวบ้าน การที่จะจับจองเป็นเจ้าของรวงผึ้งไม่สามารถทำได้ เพราะเป็นของสาธารณะ พรานผึ้งรู้ดีถึงกฎเกณฑ์ข้อนี้เป็นอย่างดีการสะกดรอยติดตามผึ้งงานที่มาหาน้ำหวานพื้นที่ข้างนอก เพื่อนำกลับสู่รวงรังในป่าจึงเกิดขึ้น บางครั้งก็ต้องรีบตีผึ้ง กลัวคนอื่นมาแย่งถึงแม่น้ำผึ้งที่ได้ยังน้อยอยู่ก็ตาม ได้บ้างดีกว่าไม่ได้เลย

วิธีหาผึ้งตามสวนป่า

1. สังเกตผึ้งบินหาดอกไม้ เช่น ดอกบัว ดอกไมยราบ
2. เดินหาในพื้นที่ป่า

ดอกบัว ในตอนเช้าตรู่จะมีผึ้งและแมลงอื่น ๆ มาตอมหาน้ำหวานจากเกสรดอกบัว แสดงว่าในบริเวณนั้นอาจมีผึ้งมาสร้างรังอยู่

ไมยราบ เป็นพืชที่เจริญเติบโตได้ดีในดินทุกสภาพ และออกดอกอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ผึ้งมักจะหาน้ำหวานจากเกสรดอกไมยราบในตอนเช้าตั้งแต่เวลาประมาณ 07.30 น-09.00 น. เป็นจุดเริ่มต้น การติดตามหารังผึ้งของพรานผึ้งในป่าธรรมชาติ

การเดินหาผึ้ง

เดินตามหาต้นไม้ที่ผึ้งเคยสร้างรวงมาแล้ว เพราะมีความเชื่อกันว่า ผึ้งจะกลับมาสร้างรวงเดิมอีก เดินเลียบแม่น้ำลำคลองหรือชายป่า

การสังเกตผึ้งรวงรังอยู่ในระยะใด

ปัญหาสำหรับคนหาผึ้งในสวนป่า คือไม่รู้ว่าผึ้งเข้ามาสร้างรวงรังตั้งแต่เมื่อไร รู้ก็ต่อเมื่อเห็นผึ้งสร้างรวงอยู่บนต้นไม้แล้ว จะตีผึ้งไม่มั่นใจว่ามาอยู่ในระยะที่ยังอ่อนหรือเปล่า ถ้าทิ้งไว้นานเกรงว่ารวงผึ้งจะร่วงที่รวงหนีไป ภูมิปัญญาชาวบ้านในพื้นที่มีวิธีการที่จะสังเกตว่าผึ้งเข้ามาสร้างรวงรังในระยะใด สามารถวางแผนได้ถูกต้องกับระยะน้ำหวานของรวงผึ้งมีมากที่สุดที่จะตีผึ้ง

ระยะเริ่มต้นสร้างรัง รังจะเป็นไปตามแนวขนานของไม้ที่เกาะ

ระยะกลางสร้างรัง รังจะหดสั้นและห้อยย่นลง

ระยะสุดท้ายการสร้างรัง รังจะหดสั้นย่นและย้อยลง

การตีผึ้งสวนป่า

ผึ้งสวนป่าทั่วไปนิยมทำรังรังบนต้นไม้ที่ค่อนข้างสูง เช่น ต้นทุเรียน ต้นมังคุด ต้นกระทุ้ง ต้นตะเคียน ต้นตีนเป็ด ต้นยางพารา เป็นต้น

การเตรียมอุปกรณ์

1. เชือกขนาดความยาว มากกว่า 2 เท่าของระดับความสูงของต้นไม้ที่ขึ้น สำหรับผูกถึงหรือ โคร่ ในการนำน้ำผึ้งลงจากต้นไม้
2. โคร่หรือถัง สำหรับบรรจุน้ำผึ้งลงจากต้นไม้
3. พระขรรค์ มีดสำหรับตัดน้ำผึ้งและลูกผึ้ง
4. มอญ หรือ คบควัน สำหรับตีผึ้ง
5. มีดพร้า สำหรับตัดกิ่งไม้ที่กีดขวาง
6. ไม้ขีดไฟ สำหรับจุดคบควัน
7. ยาหม่อง ยาแก้ปวด แก้ผึ้งต่อย

คบควั่น

เชือกดึงถึงน้ำฝั้งขึ้น-ลง

ถังใส่น้ำฝั้ง

มีดตัดหญ้า

ไฟแก๊ส

จำนวนคนตีผึ้ง 1-3 คน ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของต้นไม้ที่จะตีผึ้ง ทั้งขนาดและ ความสูงของ ต้นไม้เป็นปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ในบางครั้งตีผึ้งคนเดียวก็ได้ถ้าต้นไม้ไม่สูงเกินไป และบางครั้ง ต้องอาศัยผู้ช่วยตีผึ้งเข้ามาช่วยเหลือ หลายคน เช่น ผู้ตีผึ้งบนต้นไม้ 1 คน ผู้ช่วยตีผึ้งบนต้นไม้ 1 คน ผู้ช่วยบนพื้นดิน 1 คน

การแต่งกาย

กางเกงขายาว เสื้อแขนยาว หมวกไหมพรม

ขั้นตอนการตีผึ้ง

หลังจากเตรียมวัสดุอุปกรณ์การตีผึ้งแล้ว จะดูช่วงเวลาที่เหมาะสมในการตีผึ้ง จะเป็น ช่วงเที่ยงหรือบ่ายก็ได้ ยกเว้นตอนเช้าจะไม่นิยมตีผึ้ง เพราะผึ้งไม่ค่อยจะออกจากรัง

1. ปีนต้นไม้ไปให้ใกล้รวงผึ้งระยะที่เหมาะสม
2. ส่งสัญญาณให้คนข้างล่างดึงถึงใส่น้ำผึ้งพร้อมคบควั่น สู้ข้างบน
3. จุดคบควั่นไล่ผึ้ง
4. ตัดรวงรังผึ้งใส่ถุง
5. ตัดน้ำหวานใส่ถัง
6. ส่งสัญญาณให้คนข้างล่างหย่อนถึงลงสู่พื้น

เป้าหมายรวงผึ้งอยู่ที่ปลายกิ่ง

ปลายกิ่ง

การตีผึ้งในสวนป่า ขึ้นอยู่กับความสูงของต้นไม้ รวงผึ้งอยู่ต่ำจุดคบควันตั้งแต่พื้นดิน
แล้วค่อยปีนพร้อมนำกระถังและมีหลอไปด้วย ถ้าเป็นต้นไม้สูง
ใช้เชือกไถล่อนในการลำเลียงอุปกรณ์ขึ้นลง

ต้นไม้สูงจากพื้นดินประมาณ 15 เมตร ต้องใช้ถังผูกติดกับเชือกในการลำเลียงอุปกรณ์ขึ้น และนำน้ำผึ้งลงก่อนถึงรังผึ้งต้องจุดคบควัน และค่อย ๆ ขยับไปถึงรวงผึ้งและทำการตีผึ้ง

ถังน้ำ พร้อมมีหลอ (มีดไม้) ที่หย่อนลงมาจากต้นไม้ประกอบด้วย น้ำผึ้ง ตัวอ่อนลูกผึ้ง

การเซ่น เจ้าที่

นำน้ำผึ้งพร้อมด้วยลูกอ่อนวางบนคบควัน และอัญเชิญเจ้าที่เจ้าป่า เจ้าเขา ในบริเวณใกล้เคียงให้มาทั้งหมด มากินน้ำผึ้ง เซ่น เจ้าที่ป่าสวนยาง เจ้าที่ป่า.....และเจ้าที่..... มากินน้ำผึ้งและลูกอ่อน ที่ลูกได้นำมาถวาย มากินด้วยเถิด เมื่อมากินแล้วขอให้ปีหน้า ผึ้งมาทำรัง ขอให้รังใหญ่กว่าเดิม ช่วยดูแลรักษาอย่าให้สัตว์มาทำลาย อย่าให้คนมาขโมย(ตั้งทิ้งไว้ 3 นาที) เมื่อเจ้าที่มากินของเซ่นของไหว้แล้ว ลูกก็ขอลาเจ้าที่เพียงแค่นี้

การเซ่นเจ้าที่ นำน้ำหวานพร้อมลูกอ่อนมาวางบนคบควัน
และเชิญโต๊ะชายเจ้าที่มากินของเซ่น

การคั้นและการกรองน้ำผึ้ง

1. นำน้ำผึ้งที่หามาได้ แยกเศษขยะใบไม้ ตัวอ่อนที่ปะปนในน้ำผึ้งออกให้หมด
2. นำน้ำผึ้งกรองด้วยตะแกรง เพื่อกำจัดเศษขยะอีกครั้ง ส่วนน้ำผึ้งที่ติดอยู่กับรวง นำมาคั้นจนกระทั่งน้ำผึ้งหมด ส่วนกากที่เหลือกลายเป็นขี้ผึ้ง นำไปทำเป็นเทียนไขต่อไป

การคั้นน้ำผึ้ง

การกรอง

น้ำผึ้งผ่านการคั้น

ชีผึ้ง

การเก็บรักษา

บรรจุขวด กลมขนาด 750 ซีซี ปิดฝาอย่าให้แน่นมากเกินไป เพื่อให้ก๊าซบางส่วนระเหยออกมาข้างนอกได้ เพราะถ้าปิดฝาแน่นขวดอาจจะระเบิดได้

ราคาซื้อขาย

น้ำผึ้งป่าสวนของแท้ราคาประมาณ 400-500 บาท

ภูมิปัญญาการทำไม้พาดล่อผึ้ง

ขั้นตอนการทำไม้พาดล่อผึ้ง

1. หลักการคัดเลือกไม้พาด

1.1 ชนิดไม้ที่นิยมทำไม้พาดล่อผึ้ง เช่น ไม้กระถัง ไม้กระถังดำ ไม้กระถังหัว ตีนเป็ด กะบวย กระถินเทพา บางพื้นที่ใช้ไม้หลาวชะโอน ไม้หมาก ผาซึก ไม้เสม็ด หรือไม้อื่นๆ ที่มีในท้องถิ่นนั้นๆ ตามความสะดวกอย่างน้อยมีความคงทนต่อการเกาะของผึ้งได้

1.2 ขนาดไม้ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-4 นิ้ว ความยาวประมาณ 2.5-3.0 เมตร ขนาดไม้พาดเล็กหรือใหญ่ บ่งบอกถึงความทนทานและอายุการใช้งาน คือไม้พาดขนาดเล็กใช้งานได้ประมาณปีเดียว ไม้พาดขนาดใหญ่ใช้งานได้ประมาณ 2 ปี ความยาวของไม้พาด บ่งบอกถึงความสามารถรองรับผึ้งรวงเล็กหรือผึ้งรวงใหญ่

1.3 ควรเลือกต้นไม้ที่มีเปลือกแก่ แข็งแรง ลำต้นตรงสวยงาม

1.4 นำมาตกแต่ง ตัดกิ่งไม้ตาไม้ตกแต่ง ในกรณีเป็นไม้เสม็ดต้องลอกเปลือกให้เรียบร้อย ส่วนไม้หาลวชะโอนนำมาผ่า 2-4 ซีก ขูดหนามทิ้งตกแต่งให้เรียบ

1.5 ไม้พาดล่อผึ้งที่เตรียมไว้สามารถนำไปใช้ได้เลย หรือเก็บไว้ได้ร่มไม้สักกระยะก็ได้

1.6 ไม้พาดล่อผึ้งควรรหาใกล้ที่ทำซุ่ม

ไม้พาดล่อผึ้งยาวประมาณ 2-3 เมตร

ไม้พาดเล็กไป ทำรอบแล้ว นิ้วมือเหลื่อมกัน

ไม้พาดขนาดพอดี ทำรอบแล้ว นิ้วมือชนกัน

2. การเลือกไม้ง่าม

ไม้ง่ามเสาหน้าเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 นิ้ว ความยาวประมาณ 2 เมตร ไม้ง่ามเสาหลังเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 นิ้ว ความยาวประมาณ 1.5 เมตร ไม้ง่ามถ้าเป็นพื้นที่โคก ความยาวประมาณดังกล่าวแต่ถ้าเป็นพื้นที่ลุ่มต้ำน้ำท่วมขังมีการขึ้นลงของระดับน้ำ ไม้ง่ามจะต้องสูงยาวมากขึ้น ป้องกันน้ำท่วมขณะที่ฝิ่งสร้างรวรัง นอกจากนี้ขนาดหรือความยาวไม้ง่าม ต้องคำนึงถึงความสามารถรองรับน้ำหนักไม้พาดและรวรังของฝิ่งได้ตลอดระยะการสร้างรวรัง ส่วนใหญ่นิยมไม้เสม็ด เพราะอยู่ในบริเวณนั้นๆ อยู่แล้ว สะดวกและรวดเร็วอายุการใช้งานคงทน ไม้ง่ามเก่าผูกพัง หาทดแทนได้ง่าย

ตัวอย่างไม้ง่ามที่ใช้ค้ำไม้พาดล่อฝิ่ง

การเลือกพื้นที่ทำไม้พาดล่องฝิ่ง

1. ความสูงของเรือนยอดเสม็ดที่เหมาะสมในการสร้างไม้ล่องฝิ่งที่เหมาะสมความสูงเรือนยอดประมาณ 2-4 เมตร ถ้าเรือนยอดสูงมากกว่านั้นไม่สะดวกต่อการบินขึ้นลงของฝิ่ง ฝิ่งจะบินหาพื้นที่เหมาะสมไปเรื่อยจนกระทั่งเจอพื้นที่ดังกล่าว

2. ควรเลือกล่องฝิ่งบินผ่านในฤดูดอกเสม็ดบาน เป็นลักษณะพื้นที่ป่าแนวตรงกลางเรือนยอดไม้อยู่ในระดับต่ำ ขนาบด้วยเรือนยอดไม้ระดับสูงทั้งสองด้านพื้นที่ผืนป่ามีทั้งป่าเล็ก และป่าใหญ่ ให้เลือกทำไม้พาดด้านป่าเล็ก การเลือกพื้นที่บนพื้นดิน ให้สัมพันธ์กับล่องฝิ่งด้านบนมีไม้เสม็ดมาหักทำซุ้มได้ง่ายความหนาแน่นต้นเสม็ดไม่มากเกินไป

ตัวอย่าง แนวร่องฝิ่งบินผ่านเพื่อสร้างวางรังล่องฝิ่ง คือ เส้นทางฝิ่งบินผ่าน
มีแนวป่าทั้งสองด้านสูง ตรงกลางเป็นร่องลึกลงไป

พื้นที่ทำไม้พาดล่องฝิ่ง อาจเป็นป่าเสม็ดผืนเดียวกัน ป่าเสม็ดสลับกับป่าไม้อื่น หรือสลับกับทุ่งหญ้าจุดหนู แต่ต้องเป็นผืนป่าที่ต้นเสม็ดมีความสูงประมาณ 2-4 เมตร ถ้าสูงมากกว่านั้นไม่นิยมทำไม้พาด เพราะการตัดไม้ตกแต่งทำซุ้มค่อนข้างลำบาก

ป่าเสม็ดสลับกับทุ่งหญ้า

ป่าเสม็ดสลับกับพรรณไม้อื่นๆ

ป่าเสม็ดอย่างเดียว

วิธีทำไม้พาดล้อมฝั่ง

1. กำจัดวัชพืช แล้วยางป่าบริเวณไม้พาดให้โล่งเตียน บนพื้นดินมีวัชพืชทั่วไปอาศัยอยู่ จำเป็นต้องกำจัดให้โล่งเตียน จากจุดที่คาดว่าจะปักไม้ง่ามเสาหน้า ไปถึงไม้ง่ามเสาหลัง ส่วนใหญ่จะเป็นไม้เล็กๆ เสม็ด ลำเท็ง คมบาง หม้อข้าวหม้อแกงลิง หรือไม้อื่นๆ ความกว้างประมาณ 1.5 เมตร ความยาวตามขนาดของไม้พาด

2. การปักไม้ง่ามเสาหน้า จุดที่ปักไม้ง่ามเสาหน้า ด้านหน้าของไม้ง่ามจะต้องเป็นพื้นโปร่ง โล่ง สะดวกต่อการเข้าออกของฝั่งไม้ง่ามเสาหน้า ความยาวไม้ง่ามประมาณ 2 เมตร ปักลงดินให้ลึกประมาณ 0.5 เมตร เหลือไม้ง่ามความสูงเหนือพื้นดินประมาณประมาณ 1.5 เมตร การปักไม้ง่ามลึกหรือตื้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างของดินบริเวณนั้นๆด้วย ถ้าเป็นดินโคลนจำเป็นต้องปักลึกกว่าเดิม ไม้ง่ามก็ยาวกว่าเดิม ทั้งนี้เพื่อให้ไม้ง่ามสามารถรองรับไม้พาดและรวงรังของผึ้งได้นั่นเอง ไม้ง่ามเสาหน้าเมื่อปักแล้ว ความสูงประมาณ ศีรษะ สะดวกต่อการตีผึ้ง หรือความสูงไม่เกินระยะที่มีมือของเราสามารถเอื้อมถึง

ไม้ง่ามเสาหน้าสูงระดับศีรษะ

3. การปักไม้ง่ามเสาหลัง จุดที่ปักไม้ง่ามเสาหลัง ด้านหลังของไม้ง่ามรกทึบ เพื่อป้องกันพายุฝน และซ่อนเร้นจากศัตรูอื่นๆ ด้วย ความยาวไม้ง่ามประมาณ 1.5 เมตร ปักลงดิน ให้ลึกประมาณ 0.5 เมตร เหลือไม้ง่ามความสูงเหนือพื้นดินประมาณประมาณ 1.0 เมตร อยู่ในระดับ เอวพอดี ถ้าเสาหลังต่ำเกินไป ในกรณีผึ้งรวงใหญ่มาสร้างรวง อาจยานลงถึงพื้นดินได้ และเป็นอีก ปัจจัยที่ผึ้งอาจไปเลือกที่ใหม่

ระยะห่างระหว่างไม้ง่ามเสาหน้าและเสาหลัง ขึ้นอยู่กับความยาวของไม้พาดบริเวณ นั้นๆ ส่วนความสูงระหว่างไม้พาดเสาหน้าและเสาหลังแตกต่างกันประมาณ 0.50 เมตร ทำให้ได้ ไม้พาดเป็นแนวลาดเอียงจากด้านหน้ามาด้านหลัง ทำมุมกับแนวระนาบประมาณ 15-30 องศา

ไม้ง่าม ส่วนที่เป็นง่ามอย่าตัดให้สั้นเกินไป เมื่อวางไม้พาดลงแล้ว ยังคงเหลือง่าม บางส่วนเหลืออยู่ เพื่อรองรับและค้ำยันต้นไม้ที่จะมาปกคลุมไม้พาดต่อไป

ไม้ง่ามเสาหลังสูงระดับเอว

การวางไม้พาด

หลังจากวางไม้พาดลงบนง่ามแล้ว ต้องให้เหลือส่วนหัวท้ายของไม้พาดเกินออกมาประมาณ คืบกว่าๆ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการร่วงหล่น จากการกระแทกของต้นไม้ หรือสัตว์ป่า และเป็นการรองรับ ต้นไม้และกิ่งไม้ที่จะทำซุ้มอีกด้วย ไม้พาดที่วางลงบนไม้ง่ามต้องทดลองหมุนไปมา ให้ด้านที่เรียบและ เกลี้ยงเกลาหรือด้านที่ดีที่สุดหมุนอยู่ด้านล่าง เพื่อหลอกล่อให้ผึ้งมาเกาะนั่นเอง ไม้ง่ามที่ดี เมื่อวาง ไม้พาดลงบนแล้ว สามารถโอบอุ้มได้อย่างกระชับ ขยับไปมาหรือร่วงหล่นยาก ไม่จำเป็นต้องผูกเชือก

การวางไม้พาดระยะห่างเสาหน้าและเสาหลัง 2-3 เมตร ตามความยาวของไม้พาด

การตกแต่งซุ้มไม้พาดล้อมี

ไม้พาดเมื่อวางลงบนไม้ง่ามแล้ว มองดูโล่งๆ จะเปรียบเหมือนบ้านที่ขึ้นโครงสร้างแต่ยังไม่มี หลังคา ไม่มีคนอยากเข้าไปอยู่อาศัย ไม้พาดก็เหมือนกันเมื่อสร้างเสร็จแล้ว จำเป็นต้องสร้างหลังคา ให้ความร่มเงาด้วย จึงจะมีผึ้งเข้าไปอยู่อาศัย โดยตัดไม้ด้าน ซ้าย ขวา และหน้า หลัง ของไม้พาด มาวางทับลงส่วนบนไม้พาดให้เกิดร่มเงาให้มากที่สุด ส่วนนี้เปรียบเหมือนหลังคา เมื่อสร้างเสร็จ ไม่สามารถมองเห็นไม้พาดจากด้านข้างทั้งสองด้านและด้านหลัง ส่วนด้านหน้ายังสามารถมองเห็น ทะลุไปด้านในได้ รูปทรงและลักษณะอย่างนี้ชาวบ้านเรียกว่า การทำซุ้มไม้พาด และมักจะเรียกสั้นๆ ว่า “การทำไม้พาด”

วิธีตัดไม้ทำซุ้ม ตัดต้นเสมีดให้ขาดเพียงครึ่งลำต้น ใช้มือผลักต้นไม้ให้ล้มทับไม้พาด
จะทำให้ซุ้ม ไม้พาดมีใบสีเขียวตลอด เพราะต้นไม้ที่ล้มทับยังไม่ตาย
และในปีต่อ ๆ ไป ตกแต่งซุ้มเพียงเล็กน้อยก็ใช้ได้อีก

ซุ่มที่ทำเสร็จแล้ว คอยให้ผึ้งมาสร้างรัง มองจากภายนอกเข้าสู่ด้านใน
ด้านหน้า เป็นเส้นทางบินขึ้นลงของผึ้ง ด้านหลังรกทึบ ป้องกันศัตรูทำลายได้

การตกแต่งซุ่ม จำเป็นต้องปิดให้มิดชิด มีด้านข้างทั้งสองข้างและด้านหลังเปิดช่องโหว่เฉพาะด้านหน้าช่องทางที่ผึ้งบินเข้าออกเท่านั้น โดยการตัดไม้บริเวณรอบซุ่ม ให้เอนไปทับกับไม้พาด ทับไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งมิดครีမ် สามารถกันแดดกันฝนได้ การทำซุ่มนิยมตัดไม้เสม็ดในบริเวณใกล้เคียงนั่นเอง ให้ตัดตรงโคนต้นไม้ ตัดให้ขาดเพียงประมาณสองในสามของลำต้น หลังจากนั้นใช้มือดันหรือยัดลำต้นไม้ให้ล้มไปทับกับไม้พาด ตามทิศทางที่เราต้องการ ต้นไม้ที่ถูกตัดจึงไม่ตาย เพราะมีเนื้อเยื่อส่วนที่เหลือยังสามารถเลี้ยงลำต้นที่ล้มต่อไปได้ ลักษณะซุ่ม จึงเป็นสี่เหลี่ยมแบบธรรมชาติ จึงสามารถหลอกล่อให้ผึ้งมาอยู่อาศัยได้ ในทางตรงกันข้ามถ้ามีการตัดไม้ให้ขาดจากโคนต้น ไม่นานใบไม้ก็ร่วงหล่น เหลือแต่ไม้พาดเหมือนเดิม

มองจากด้านในสู่ด้านนอกเห็นแหว่งช่องผิบบินผ่านในระยะไกล

การปรับภูมิทัศน์

การตัดไม้ที่กีดขวางด้านหน้า เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องตัดให้โล่งพอประมาณ ไม่กีดขวางต่อการขึ้นลงของผึ้ง

การตกแต่งสถานที่ให้ผึ้งบินขึ้นลงสะดวก

การสังเกตและเฝ้าติดตามผึ้งมาสร้างรัง

ถึงช่วงผึ้งมาสร้างรังในป่าเสม็ดชาวบ้านมีวิธีการสังเกตในรูปแบบต่างๆ ว่า ผึ้งได้เข้ามาในพื้นที่แล้วหรือยัง โดยมีวิธีการดังนี้

1. สังเกตจากการผึ้งบินผ่าน บริเวณหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมีการพูดคุย และบอกต่อกันไป
2. สังเกตจากผึ้งมาสร้างรังในป่าสวน แสดงว่าอีกไม่นานผึ้งก็จะมาสร้างรังในป่าเสม็ด
3. สังเกตจากการหาน้ำหวานของผึ้งงานจากเกสรดอกไม้ยวบตามถนนหนทางต่างๆ ซึ่งจะมีต้นไมยราบอยู่ทั่วไป
4. สังเกตจากการบานของดอกเสม็ด
5. ติดตามไปดูไม้พาดในพื้นที่จริง เป็นวิธีที่ดีที่สุด

ดอกไมยราบพบเห็นทั่วไป

ดอกไมยราบบานทุกฤดู

ดอกเสม็ด พบเห็นตลอดทั้งปี มีมากช่วงเดือนมิถุนายนถึงพฤศจิกายน
ฝั้งจากไม้พาดล่อฝั้งจะใช้น้ำหวานจากเกสรดอกเสม็ดเป็นหลัก

การอพยพของผึ้งหลวงมาสร้างรังรังในป่าเสม็ด แบ่งเป็น 3 ระยะ

ผึ้งต้นฤดู เริ่มประมาณเดือนสิงหาคม กันยายน ดอกเสม็ดเริ่มบาน

ผึ้งกลางฤดู เริ่มประมาณ กลางเดือนกันยายนถึงกลางเดือนตุลาคม ช่วงดอกเสม็ดบานเต็มต้นทั่วผืนป่า

ผึ้งปลายฤดู เริ่มประมาณปลายเดือนตุลาคม เป็นต้นไป มีดอกเสม็ดเหลือบางส่วน

ดอกเสม็ดขาวในต้นฤดูดอกบานประปรายทั่วผืนป่า

ดอกเสี้ยวกลางฤดู ดอกบานเต็มต้นทั่วผืนป่า

ดอกเสี้ยวปลายฤดูเริ่มร่วงโรยทั่วผืนป่า

หลักการสังเกต ลักษณะรวงผึ้งในในระยะต่าง ๆ

ผึ้งสร้างรวงรังในป่าเสม็ดใช้เวลาประมาณ 18-21 วัน จึงจะสามารถตีผึ้งได้ ผึ้งรังเล็กใช้เวลาประมาณ 18 วัน ผึ้งรวงใหญ่ใช้เวลา 21 วัน เพราะฉะนั้น ชาวบ้านจะมีวิธีสังเกตรูปทรงของรวงผึ้งอยู่ในระยะใด

ผึ้งในระยะเริ่มต้น 1-7 วัน ลักษณะรวงผึ้งจะจับกันเป็นตาข่ายตามแนวความยาวของไม้พาด

ระยะกลาง 8 – 14 วัน ลักษณะรวงผึ้งจะหดสั้นลง แต่จะห้อยยานไปตามแนวรังมากขึ้น ส่วนบริเวณส่วนหัวน้ำผึ้งจะหนาเพิ่มขึ้น

ระยะสุดท้าย 15 – 21 วัน ลักษณะรวงผึ้งจะหดสั้นลงอีก และจะห้อยยานลงตามรวง บริเวณหัวน้ำผึ้งจะหนาสามารถสังเกตได้อย่างชัดเจน

รวงผึ้งขนาดเล็กระยะเวลาสะสมน้ำหวานนาน 18 วัน

รวงผึ้งขนาดใหญ่ใช้ระยะเวลาสะสมน้ำหวานนาน 20 วัน

ตัวอย่างรวงผึ้งมาสร้างรวงรังระยะแรกแนวรวงจะวางขนานไปกับไม้พาดล่อผึ้ง
และค่อยหย่อนคัล้อยลงตามลำดับ

ตัวอย่างรังผึ้งประมาณ 20 วันรังรังหย่อนยานเต็มที่แสดงว่ามีการสะสมน้ำหวานเต็มที่
ตัวอ่อนเริ่มมีการพัฒนาเป็นตัวเต็มวัย ถึงเวลาตีผึ้งได้แล้ว

วัสดุและอุปกรณ์การตีผึ้ง

ถังน้ำพลาสติกสำหรับใส่น้ำผึ้งขนาดความจุประมาณ 10-20 ลิตร เลือกชนิดหนาทนต่อแรงกระแทกกับกิ่งไม้ ต้นไม้ได้พอสมควร

กระสอบปุ๋ยสำหรับใส่ลูกผึ้ง ที่ตัดแยกจากน้ำหวาน

มีหลอ หรือ มีดชนิดที่ทำจากไม้ไผ่หรือไม้อื่นๆ สำหรับตัดน้ำผึ้ง ลูกผึ้ง

มอง หรือ คบควัน ทำจากตะปดมะพร้าว นำมาฉีกเป็นขุยหรือผง ห่อหุ้มด้วยใบกะป้อ สำหรับจุดคบควันเอาไว้ตีผึ้ง

มีดปরা สำหรับพกติดตัว ตัดกิ่งไม้ หรือสิ่งกีดขวางอื่นๆ

ไม้ขีดไฟ หรือ ไฟแช็คสำหรับจุดคบควัน

กระถางน้ำใส่น้ำผึ้ง

ไม้ขีดไฟ จุดคบควัน

กระสอบใส่ลูกฝัง

มีหลอ (มีด) ตัดหญ้าฝังและลูกฝังทำจากไม้ไผ่

มอง (คบคว้น) สำหรับ ดีผึ้งและไล่ผึ้ง ประกอบด้วย ตะพดมะพร้าวสำหรับทำไส้ใน นำมาฉีกเป็นขุยเล็กๆ มัดเป็นก้อนให้ยาวหรือใหญ่ตามต้องการ

ใบกะพ้อเขียว สำหรับหุ้มห่อตะพดมะพร้าว

เส้นหวาย สำหรับมัดใบกะพ้อเขียวให้ห่อหุ้มตะพดให้แน่น

ใบกะพ้อเขียวพร้อมก้าน 2 ใบ

ตะพดมะพร้าว

เชือกหวายลิง

มัดตะพัดมะพร้าวให้เป็นรูปทรงยาว

นำก้านกะพ้อเขี้ยวเสียบกลางตะพด

หุ้มด้วยใบกะพ้อเพื่อทำเป็นแกนคบคว้น

ใช้เชือกหวายลิงผูกมัด

พร้อมใช้งาน

การแต่งกาย มี 2 แบบ

แบบทั่วไป การแต่งกายสวมเสื้อผ้ามิดชิด เสื้อแขนยาว กางเกงขายาว รองเท้ายาง หมวกไหมสรวมหุ้มหัวเหลือแต่ตา

ตัวอย่างการแต่งกายตีผึ้งป่าเสม็ด

แบบชุดเสื้อฝน เสื้อและกางเกงกันฝนอย่างหนา (ผิ้งต๋อยไม่เข้า) หมวกกันน็อค ถุงมือ
รองเท้าบูท หรือรองเท้ายาง

ภาพตัวอย่างการแต่งกายแบบชุดเสื้อฝน

ขั้นตอนการตีผึ้ง

จำนวนคนตีผึ้งในแต่ละครั้ง ขึ้นกับปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น ขนาดของรวงผึ้ง ความยุ่งยากของพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่จะนิยมตีผึ้ง 1-2 คน รูปแบบการตีผึ้งของไทยพุทธและไทยมุสลิมแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อที่ถ่ายทอดสืบทอดมา ซึ่งมีข้อเปรียบเทียบดังนี้

ขั้นตอนการตีผึ้งแบบไทยพุทธ

- 1) จุดคบควัน โดยเป่าให้ควันออกให้มากที่สุด
- 2) เดินไปเป่าไปกระทั่งถึงรวงผึ้ง ให้เป่าควันได้รังผึ้ง ให้ควันออกเต็มที่ เริ่มเป่าควันจากด้านหลังนำไปสู่ด้านหน้าของรังผึ้ง เคาะไม้พาดเป็นระยะๆ เมื่อผึ้งได้รับควันไฟ จะบินหนีไปรวมเป็นกลุ่มเหนือเรือนยอดไม้
- 3) ตัดลูกใส่กระสอบ นำหนีไปให้ห่างจากจุดตีผึ้งเพื่อทำการ
- 4) ตัดน้ำหวาน
- 5) เซ่นเจ้าที่
- 6) ดับคบควัน
- 7) นำลูกและน้ำผึ้งกลับบ้านต่อไป

การตีผึ้งในกรณีตีผึ้งคนเดียวทำหน้าที่ทั้งสองอย่างตามลำดับ และโดยทั่วไปผู้ที่ผ่านประสบการณ์มานานนิยมตีผึ้งคนเดียว เพราะขั้นตอนค่อนข้างง่าย ไม่ยุ่งยากเกินไป และเป็นการป้องกันไม่ให้ใครรู้บริเวณที่ทำไม้พาดของตนเองอีกด้วย

จุดคบคว้น ให้คว้นออกให้เต็มที ก่อนที่จะตีรังรังผึ้ง ระยะห่างจากรังผึ้งพอประมาณ
นิยมตีผึ้งเวลาก่อนเที่ยงหรือบ่ายผึ้งจะออกจากรังได้ง่ายส่วนตอนเช้าผึ้งไม่ค่อยออกจากรัง

การเข้าตีผึ้ง ตีจากด้านหลังมาด้านหน้า เป่าคว้นไปที่รวงผึ้งและเคาะไม้พาดด้วยคบคว้น
เป็นระยะ ๆ ผึ้งบินหนีออกทางด้านหน้า หลังจากฝูงผึ้งบินออกจากรวงรังแล้ว
ตัดลูกผึ้งและน้ำหวานตามลำดับ

สภาพรวงผึ้ง ผึ้งผึ้งทิ้งรัง บินขึ้นบินวนเหนือไม้พาดด้านขวามือส่วนที่ต่ำลงมา
เป็นรวงผึ้ง และตัวอ่อนของผึ้ง ด้านซ้ายมือ ของรวงผึ้งด้านที่สูง เป็นส่วนสะสมน้ำหวาน

ตัดตัวอ่อน นำตัวอ่อนที่ตัดแล้วใส่กระสอบและจะมีตัวอ่อนบางส่วน
ที่เริ่มพัฒนาเป็นตัวเต็มวัยเกาะตามรวงผึ้ง

ช่วงสุดท้ายการตีผึ้ง คือการตัดน้ำหวานใส่ในถังที่เตรียมไว้
โดยใช้มีดช่วยในการตัด จนน้ำหวานหมดจากไม้พาด

ทำพิธีเช่นเจ้าที่ ตามความเชื่อไทยพุทธ ผึ้งหลวงมาสร้างรังรังในพื้นที่และอยู่รอดปลอดภัย
จากศัตรู ผึ้งรวงนั้นได้รับการปกป้องเจ้าที่ ทุกครั้งที่มีการจับผึ้งต้องเช่นเจ้าที่ป่านั้น ๆ ด้วย

ขั้นตอนการตีผึ้งแบบไทยมุสลิม

- 1) จุดคบควัน โดยเป่าให้ควันออกให้มากที่สุด
- 2) เดินไปเป่าไปกระทั่งถึงรวงผึ้ง ให้เป่าควันได้รังผึ้ง ให้ควันออกเต็มที่ เริ่มเป่าควันจากด้านหลังนำไปสู่ด้านหน้าของรังผึ้ง เคาะไม้พาดเป็นระยะๆ เมื่อผึ้งได้รับควันไฟ จะบินหนีไปรวมเป็นกลุ่มเหนือเรือนยอดไม้
- 3) ตัดน้ำหวาน
- 4) ดับคบควัน
- 5) นำน้ำผึ้งกลับบ้านต่อไป

จุดคบควัน คบควัน 1 อันสามารถตีผึ้งได้หลาย ๆ ครั้ง ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้ตีผึ้งแต่ละราย สำหรับผู้ตีผึ้งครั้งแรก มักใช้คบควันสั้นเปลืองเสมอ
ความเชื่อไทยมุสลิม ก่อนตีผึ้ง ขอพรต่อพระผู้เป็นเจ้าก่อนเสมอ

การเข้าตีผึ้งจะเข้าด้านหน้าเพราะต้องการน้ำหวานผึ้งเท่านั้นส่วนตัวอ่อนผึ้งไม่ต้องการ

ตัดน้ำหวาน เอาเฉพาะน้ำหวานส่วนตัวอ่อนทิ้งไว้ให้ผึ้งผึ้งดูแลต่อไป

ไทยมุสลิมจะไม่กินตัวอ่อนของผึ้งตามความเชื่อทางศาสนา ทำให้ตัวอ่อนบางส่วนที่เหลือ
มีชีวิตรอด เพราะผึ้งบางรวงจะกลับมาหาเกสรดอกไม้สะสมน้ำหวานเลี้ยงลูกอ่อน
จนกระทั่งโตเต็มวัย

การเซ่นเจ้าที่ไม่มีในขั้นตอนการตีผึ้งของชาวไทยมุสลิม

การเซ่นเจ้าที่

การเซ่นไหว้ เริ่มจากการตักเอาน้ำผึ้งและตัวอ่อนมาวางไว้บนคบคว้น และเชิญชวนให้เจ้าที่มากินของที่เซ่นไหว้ (จุดที่เซ่นเจ้าที่ต้องห่างจากจุดที่ดีผึ้งพอสมควร)

ตัวอย่างข้อความในการเซ่น “ขอเชิญโต๊ะชายเจ้าที่ป่าโคกกลาง ป่าโคกยอ ป่าโคกชีไพร มารับหัวน้ำผึ้งและลูกผึ้งนี้ด้วยเถิด ลูกขอขอบคุณโต๊ะชายเจ้าที่ ที่คอยดูแลรักษาไม่ให้ศัตรูมาเบียดเบียน ไม่ให้คนมาขโมย และปีหน้าก็ขอให้ผึ้งมาลงอีกและให้รวงใหญ่กว่าเดิม..... จะเซ่นให้โต๊ะชายได้กินทุกๆ ปี (หลังจากเชิญโต๊ะชายเจ้าที่มารับของเซ่นแล้ว ประมาณสองสามนาทีก็นอกลาเจ้าที่)เมื่อโต๊ะชายเจ้าที่รับของเซ่นเรียบร้อยแล้ว ลูกขอลากลับก่อน”

การแยกน้ำผึ้ง

ลักษณะน้ำผึ้งที่จับได้ประกอบด้วย น้ำผึ้ง รวง และขี้ผึ้ง จำเป็นต้องกรองแยกแต่ละส่วนให้ออกจากกันก่อน และต้องทำด้วยความระมัดระวัง เพราะอาจจะทำให้น้ำผึ้งเสียได้ เช่น น้ำหวานแยกใส่กระถางหรือกะละมัง พร้อมปิดฝาให้มิดชิด

รังผึ้งพร้อมตัวอ่อนในระยะต่าง ๆ ขี้ผึ้งลอกตัวอ่อน นำมาต้มยา ต้มหวาน อร่อยทั้งนั้น

น้ำผึ้ง ก่อนนำไปคั้น

การคั้นน้ำผึ้งและการกรอง

1. นำน้ำผึ้งที่หามาได้ แยกเศษขยະใบไม้ ตัวอ่อนที่ปะปนในน้ำผึ้งออกให้หมด
2. นำน้ำผึ้งกรองด้วยตะแกรง เพื่อกำจัดเศษขยະอีกครั้ง ส่วนน้ำผึ้งที่ติดอยู่กับรวง นำมาคั้นจนกระทั่งน้ำผึ้งหมด ส่วนกากที่เหลือกลายเป็นขี้ผึ้ง นำไปทำเป็นเทียนไขต่อไป

การกรองหยาดในเบื้องต้น

การคั้นเอาน้ำหวาน

น้ำหวานผ่านการกรองแล้ว

ขี้ผึ้ง ส่วนที่เหลือจากการคั้นน้ำผึ้ง

บรรจุขวดรอจำหน่าย

การเก็บรักษา

บรรจุขวด กลมขนาด 750 ซีซี ปิดฝาอย่าให้แน่นมากเกินไป เพื่อให้ก๊าซบางส่วนระเหยออกมาข้างนอกได้ เพราะถ้าปิดฝาแน่นขวดอาจจะระเบิดได้

ราคาซื้อขาย

น้ำผึ้งป่าสวนของแท้ราคาประมาณ 400-500 บาท

ความรู้ ภูมิปัญญา และความเชื่อเกี่ยวกับการหาผึ้ง

ความรู้ภูมิปัญญา และความเชื่อการหาน้ำผึ้งของชุมชนรอบป่าพรุโต๊ะแดงและพื้นที่ใกล้เคียง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ลองผิดลองถูก มาเป็นระยะเวลายาวนาน พัฒนาจนกลายมาเป็นความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้บันทึกไว้ในความทรงจำก่อนถูกถ่ายทอดมายังคนรุ่นต่อๆมาและเชื่อมโยงต่อไปในอนาคต ความรู้ภูมิปัญญาและความเชื่อของผู้คนในการหาผึ้งป่าเขา ป่าสวน ป่าพรุสมบูนธ์ และป่าเสม็ด สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อการสร้างรวงรังของผึ้ง

ผึ้งจะมีการสร้างรวงรังตลอดทั้งปีหมุนเวียนกันไปตามสภาพพื้นที่ ตั้งแต่ป่าเขา ป่าสวน ป่าพรุ ป่าเสม็ด ตามฤดูกาลบานของดอกไม้ในแต่ละพื้นที่ ยกเว้นช่วงฤดูฝนประมาณเดือนพฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม ผึ้งจะหยุดพักหลบฝนในช่วงเวลาสั้นๆ และเริ่มสร้างรวงใหม่เมื่อเข้าสู่ฤดูแล้ง

2. ความเชื่อเรื่องปีผึ้งมากผึ้งน้อย จากปริมาณน้ำฝน

ปีใดฝนตกน้อย ฤดูแล้งยาวนาน ปีนั้นผึ้งจะมาก

ปีใดฝนตกและทิ้งช่วงแล้งสลับกันอย่างต่อเนื่องๆ ตลอดทั้งปี ปีนั้นผึ้งจะมีปานกลาง

ปีใดฝนตกต่อเนื่องตลอดทั้งปีผึ้งจะมีน้อย

3. ความเชื่อการบานของดอกไม้ตามธรรมชาติ

ปีใดดอกไม้ในป่าธรรมชาติมีมาก ผึ้งจะมาสร้างรวงรังมาก

ปีใดดอกไม้ในป่าธรรมชาติมีปานกลาง ผึ้งมาสร้างรวงรังปานกลาง

ปีใดดอกไม้ในป่าธรรมชาติ มีน้อย ผึ้งมาสร้างรวงรังน้อย

4. ความเชื่อเรื่องปริมาณน้ำฝนที่ตกกับการบานของดอกไม้

ฝนทิ้งช่วงยาวนานในหน้าแล้ง ดอกไม้ในป่าธรรมชาติจะมาก

ฝนตกเป็นระยะในหน้าแล้ง ดอกไม้ในป่าธรรมชาติมีปานกลาง

ฝนตกตลอดในช่วงหน้าแล้ง ดอกไม้ในป่าธรรมชาติมีน้อย

5. ความเชื่อแหล่งที่เป็นจุดเริ่มต้นสร้างรวงรังของผึ้ง

เริ่มนับฤดูกาลใหม่หลังจากผ่านฤดูฝนประมาณปลายเดือนธันวาคม ต้นมกราคม โดยผึ้งเริ่มสร้างรวงรังจากป่าเขาเป็นลำดับแรก และขยับลงมาตามป่าสวน ป่าพรุสมบูนธ์ และสุดท้ายป่าเสม็ด ตามลำดับ

6. ความเชื่อ แหล่งหลบภัยของผึ้ง ในช่วงมรสุม

มรสุมจากอ่าวไทยจะเข้าฝั่งช่วงเดือนพฤศจิกายน ธันวาคม ระยะเวลาผึ้งที่กำลังสร้างรวงรังในช่วงปลายในพื้นที่ป่าพรุ ป่าเสม็ด เริ่มอพยพกลับไปอาศัยตามถ้ำบนภูเขาสูง

7. ความเชื่อระดับความสูงต่ำการบินของผึ้ง

ผึ้งบินสูงเป้าหมายแหล่งที่ลงอยู่ไกล
ผึ้งบินต่ำเป้าหมายแหล่งที่ลงอยู่ใกล้

8. ความเชื่อลักษณะพื้นที่ที่ผึ้งมักสร้างรวงรัง

บริเวณนั้นมีดอกไม้อุดมสมบูรณ์
มีแนวร่องบิขึ้น-ลงสะดวก
มีกิ่งไม้ได้เกาะอาศัย
ปลอดภัยจากศัตรู

9. การสังเกตผึ้งที่มาเกาะมีแนวโน้มน่าหยุดพัก

ดอกไม้บริเวณใกล้เคียงมีน้อย
ผึ้งไม่ยอมบินออกไปหาน้ำหวาน
ไม่มีการขยายรังให้ใหญ่ขึ้น เมื่ออยู่ได้ระยะหนึ่ง

10. การติดตามค้นหารวงผึ้งตามธรรมชาติโดยการสังเกตผึ้งงานหาเกสรดอกไม้ยราบ

ในตอนเช้าเวลาประมาณ 07.00 น เป็นต้นไปผึ้งงานเริ่มบินออกหาน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ตามธรรมชาติทั่วไป โดยเฉพาะดอกมัยราบซึ่งเป็นพืชที่พบได้ทั่วไปตามข้างถนน ระดับเดียวกับหญ้า และระดับต่ำกว่าสายตาทำให้สังเกตเห็นได้ง่าย ขณะที่ผึ้งงานมาหาเกสรดอกไม้ยราบ ปริมาณผึ้งที่พบเห็นขึ้นอยู่กับปริมาณดอกไม้ยราบและปริมาณรวงผึ้งที่อยู่ในบริเวณนั้นๆ บางครั้งพบตั้งแต่ 1-20 หรือมากกว่านั้นมาหาน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ยราบในบริเวณเดียวกัน ให้สังเกตทิศทางการบินกลับรัง ผึ้งจะบินเป็นแนวตรงไปที่รังทันที และให้เฝ้าสังเกตสัก 2-3 ครั้งแล้วให้ติดตามไปตามแนวที่ผึ้งบินไป แล้วจะเจอรวงผึ้ง ผึ้งจะหาน้ำหวานในลักษณะนี้ วันละหลายๆ เทียวและเริ่มหยุดหาเมื่อแสงแดดร้อน มากยิ่งขึ้นเวลาประมาณ 09.00 น-09.30 น

11. การติดตามค้นหารวงผึ้งตามธรรมชาติ โดยการเดินสำรวจ

การเดินสำรวจในพื้นที่ป่า มักจะเดินหาช่วงกลางฤดูที่ผึ้งมาสร้างรวงรัง เพราะถ้าเจอ จะทำการตีผึ้งทันที มีความยากลำบากในการเดินป่าและเสี่ยงต่อความผิดหวังอาจจะไม่เจอรวงผึ้งเลยต่อการเดินแต่ละครั้ง ส่วนใหญ่เดินหาไปตามแนวแม่น้ำลำคลอง แนวรอยป่าขนาดเล็กและใหญ่ เชื่อมต่อกัน

12. การสังเกตลักษณะผึ้งงานขณะหาเกสรดอกไม้ว่า รังผึ้งอยู่ในระยะใด

ลำตัวผึ้งสีน้ำตาลอ่อน รวงอยู่ในระยะอ่อน
ลำตัวผึ้งสีน้ำตาลปานกลาง รวงอยู่ในระยะปานกลาง
ลำตัวผึ้งสีน้ำตาลเข้ม รวงอยู่ในระยะแก่

13. การสังเกตลักษณะรวงผึ้งอยู่ในระยะใด

รวงอ่อน ลักษณะรวง จะขนานไปตามแนวไม้ที่เกาะส่วนกลางยานเล็กน้อย เป็นช่วงเริ่มสร้างรัง สะสมอาหาร ราชินีเริ่มวางไข่

รวงแก่ปานกลาง ลักษณะรวงจะห้อยยานลงมากกว่าเดิม ส่วนบริเวณน้ำหวานจะสูงขึ้น เป็นช่วงเร่งสะสมน้ำหวาน เพื่อเลี้ยงตัวอ่อน

รวงแก่ ลักษณะรวง ห้อยยานมาก หัวน้ำหวานนูนเห็นได้ชัดเจน(มีน้ำผึ้งสูงสุด) มีการวางไข่เต็มรวงรังและตัวอ่อนเริ่มพัฒนาเป็นตัวเต็มวัย

14. ความเชื่อการตีผึ้งกลางวัน

การผึ้งตามสวนป่า ป่าเสม็ด ป่าทั่วไป ที่มีจำนวนรังเดียว ไม่เป็นอันตรายสำหรับผู้ตีผึ้งมากนัก การตีผึ้งจะต้องหลีกเลี่ยงตอนเช้าตรู่ เพราะแม่ผึ้งไม่ค่อยออกจากรังประมาณสายๆ หรือช่วงบ่ายอากาศปลอดโปร่ง ฝนไม่ตก เหมาะสำหรับการตีผึ้ง

15. ความเชื่อการตีผึ้งกลางคืน

ความเชื่อผู้ตีผึ้งบนต้นยวนผึ้ง กลางคืนเหมาะสำหรับการตีผึ้งบนต้นยวนผึ้ง หรือต้นไม้ขนาดใหญ่ที่มีผึ้งมาสร้างรวงรังจำนวนมาก สามารถป้องกันอันตรายจากการต่อยของผึ้งได้เป็นอย่างดี โดยเริ่มตีผึ้งตั้งแต่ไม่เห็นแสงอาทิตย์บนท้องฟ้า เวลาประมาณ 20.00 น. ถึงเวลาประมาณ 04.00 น. ก่อนเห็นแสงอาทิตย์บนท้องฟ้ายามเช้า หลังจากนั้นต้องหยุดตีผึ้งและรับลงจากการตีผึ้งทันที ถ้าการตีผึ้งยังไม่หมด ให้ตีคืนถัดไปจนกระทั่งหมด

16. การตีผึ้งบนต้นยวนต้องตีทุกรวงรังที่ดีถึง

ความเชื่อผู้ตีผึ้งบนต้นยวนผึ้ง การตีผึ้งบนต้นดินเปิดพรุ ต้องตีทุกรังที่สามารถตีถึง เพราะยามค่ำคืนเป็นการยากที่จะคาดเดาว่าผึ้งรวงใดมีน้ำหวานหรือไม่มีน้ำหวาน ผู้ที่ตีผึ้งจึงตีเหมาไปทั้งหมด

17. การตีผึ้งบนต้นยวนสามารถตีได้เดือนละ 1 ครั้ง

ความเชื่อผู้ตีผึ้งบนต้นยวนผึ้ง การตีผึ้งบนต้นยวนผึ้งสามารถตีผึ้งได้ตลอด โดยทิ้งระยะห่างการตีผึ้งแต่ละครั้งประมาณ 30 วัน ต้นยวนบางต้นสามารถตีผึ้งได้ 1-3 ครั้งต่อปี

18. การขยายเผ่าพันธุ์ของผึ้งใช้ระยะเวลา 1 เดือน

เริ่มตั้งแต่การวางไข่ การพัฒนาการของตัวอ่อนกระทั่งเป็นตัวเต็มวัย และอพยพทิ้งรังให้ร้างไปหาแหล่งอาหารที่สมบูรณ์แหล่งใหม่

19. ความเชื่อห้ามหลับนอนกับผู้หญิง

ความเชื่อการตีผึ้งบนต้นยวนจะหลีกเลี่ยงการหลับนอนกับผู้หญิงอย่างน้อย 1 คืนก่อนไปตีผึ้ง เพราะถ้าผู้ใดหลับนอนกับผู้หญิงมาก่อนผึ้งจะโกรธและรุมต่อยคนนั้นทันทีและอาจทำให้ตกต้นยวนได้

20. ความเชื่อห้ามพูดสิ่งที่ไม่มงคล

ในขณะที่ก่อนตีผึ้ง กำลังตีผึ้ง หรือหลังตีผึ้ง ห้ามกล่าวสัพพระมาทผึ้ง เช่น กล่าวคำหยาบ ดูถูกดูแคลน ทำทนาย ต่างๆ นานา มิฉะนั้นจะได้รับการลงโทษอย่างคาดไม่ถึง เช่น โดนผึ้งต่อย ตกต้นไม้

21. ความเชื่อการเซ่นเจ้าที่ก่อนตีผึ้ง

ความเชื่อผู้ตีผึ้งบนต้นยวน โดยเฉพาะต้นไม้ขนาดใหญ่มีความเชื่อกันว่า มีเจ้าที่สิงสถิตบนต้นไม้ จะทำการใดๆ ต้องขออนุญาตจากเจ้าของสถานที่ก่อน เพื่อเป็นสิริมงคลกับตัวเอง และสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ตีผึ้ง ถ้าไม่ขออนุญาตหรือเซ่นเจ้าที่ การตีผึ้งอาจจะไม่ประสบผลสำเร็จ มีเหตุการณ์ เป็นไปในทางที่ไม่ดี เช่นโดนผึ้งต่อยบ้าง ตกต้นไม้บ้าง จึงจำเป็นต้องเซ่นก่อน ส่วนของเซ่นไหว้เจ้าที่ประกอบด้วย เช่น อาหารสด อาหารคาว หวาน ดอกไม้ ธูปเทียน ไก่ขาว เป็นต้น

22. ความเชื่อการเซ่นเจ้าที่หลังตีผึ้ง

ความเชื่อผู้ตีผึ้งไม้พาดล่อผึ้งและป่าทั่วไปของไทยพุทธภายหลังจากการตีผึ้งสำเร็จในแต่ละครั้งแล้ว ไม่ว่าจะได้น้ำผึ้งมากหรือน้อย จะต้องทำพิธีเซ่นเจ้าที่ทุกครั้ง เพื่อแสดงความเคารพเจ้าที่ที่คอยปกป้องดูแลรวงผึ้งตั้งแต่ผึ้งเริ่มลงมาสร้างรวงรัง ช่วงสร้างรวงรัง และสุดท้ายสามารถตีผึ้งเอาน้ำหวานและตัวอ่อนได้ เป็นเพราะบารมีของเจ้าที่ที่อาศัยในผืนป่าบริเวณนั้นๆ ช่วยในการปกป้องดูแลรักษา การเซ่นหลังการจับผึ้ง โดยการนำน้ำผึ้งและตัวอ่อนผึ้งที่ดีได้ มาวางบนคบคว้น และกล่าวคำเชิญสิ่งที่ตนเคารพนับถือมารับเอาของเซ่น

23. ความเชื่อถ้าโดนผึ้งต่อย ห้ามตบตีแม่ผึ้งให้ตาย

มีความเชื่อกันว่าการตีผึ้งแต่ละครั้งการป้องกันไม่ให้ผึ้งต่อยเป็นวิธีการที่ดีที่สุด เพราะถ้าโดนผึ้งต่อยแล้ว โดยสัญชาตญาณของมนุษย์จะตบตีผึ้งทันที เพื่อป้องกันตนเอง จะทำให้กลืนสาบผึ้งที่ถูกตบตีให้ตายติดตามมือตามตัว ทำให้ผึ้งที่เหลือในรวงรัง เพิ่มความโกรธมากยิ่งขึ้น และจะไล่ต่อยคนอื่นๆ นั้นมาเป็นรัง สามารถบินติดตามศัตรูผู้บุกรุกได้ง่ายเพราะมีกลิ่นติดตามตัวของคนๆ นั้นอยู่ เป็นข้อห้ามสำหรับผู้ตีผึ้งทั่วไป

24. ความเชื่อถ้าผู้ใดโดนผึ้งผึ้งไล่ต่อยในระยะกระชั้นชิดให้ถอดเสื้อผ้าทิ้ง

เสื้อจะมีกลิ่นสาบกายของผู้สวมใส่ การถอดเสื้อผ้าทิ้งเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจของผึ้งไปตามกลิ่นเสื้อผ้าที่ทิ้งไว้ ทำให้หนีเอาตัวรอดได้

25. ความเชื่อถ้าผึ้งไล่ต่อยให้กระโดดลงน้ำ

แล้วถอดเสื้อวางไว้ตามกอหญ้าให้พ้นผิวหนัง ค้างไว้ตามกอหญ้า หรือพืชอื่นๆ แล้วดำน้ำมุดหนีไปใล่ที่อื่น ค่อยหาหนทางหลบหนีต่อไป ผึ้งผึ้งจะโดนหลอกให้ไปต่อยเสื้อผ้าวางไว้บนกอหญ้า

26. ความเชื่อการตั้งชื่อต้นไม้

ความเชื่อผู้ตีฝึงบนต้นยวน โดยเฉพาะต้นตีนเป็ดพรุ จะมีการตั้งชื่อเฉพาะของแต่ละต้น เพื่อสะดวกในการเรียกชื่อ และการสื่อสารระหว่างผู้ตีฝึงบด้วยกัน และเป็นการง่ายในการทำพิธีเซ่นไหว้ สามารถเรียกชื่อตามที่ตั้งชื่อไว้ มารับของเซ่นไหว้ จะเป็นที่ยึดภายในกลุ่มหาฝึงบเท่านั้น เรียกชื่อตามลักษณะเด่นของต้นนั้นๆ เช่น ชื่อต้นบ่อ ลักษณะของต้นตีนเป็ดมีโพรงเป็นบ่อขนาดใหญ่อยู่ข้างบน เป็นต้น

27. ความเชื่อห้ามใส่ น้ำหอม ขณะไปตีฝึงบ

ฝึงบไม่ชอบน้ำหอมมีประสาทความรู้สึกไวมาก จะต่อผู้ที่ใส่ น้ำหอมทันทีแม้เพียงเดินผ่านรังฝึงบ สาเหตุยังพิสูจน์ไม่ได้ สันนิฐานว่ากลิ่นน้ำหอมอาจมีอิทธิพลด้านลบต่อราชินีฝึงบที่อยู่ในรังด้านใดด้านหนึ่ง

28. ความเชื่อห้ามทำไม้พาดล้อมี้งขวางแสงดวงอาทิตย์

ความเชื่อผู้ตีฝึงบป่าเสม็ด ห้ามทำไม้พาดล้อมี้งขวางแสงดวงอาทิตย์ เพราะจะทำให้ฝึงบโกรธง่ายและอารมณ์ร้ายอย่างต่อเนื่อง เพราะแสงอาทิตย์ส่องแสงแผดเผาตลอดทั้งวันทำให้ฝึงบร้อน อารมณ์หงุดหงิด และทำให้ฝึงบโกรธง่าย

29. เมื่อกิ่งไม้ใบไม้ถูกลมพัดไปโดนรังฝึงบ เป็นประจำ ทำให้ฝึงบโกรธง่าย

ความเชื่อผู้ตีฝึงบป่าเสม็ด มีความเชื่อกันว่าฝึงบเมื่อโดนลมพัดผ่านอย่างรุนแรง ทำให้กิ่งไม้ ใบไม้ไปเสียดสีกับรวงของฝึงบเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง จะ ทำให้ฝึงบมีอารมณ์หงุดหงิด พร้อมทั้งจะไล่ต้อนคนหรือสัตว์ที่ผ่านบริเวณนั้นๆ

30. ความเชื่อเมื่อโดนฝึงบตอย ใช้ น้ำฝึงบชโลมบริเวณที่ฝึงบตอยจะบรรเทาอาการปวดได้

ความเชื่อผู้ตีฝึงบบนต้นยวน การตีฝึงบบนต้นยวนเป็นการยากที่จะไม่โดนฝึงบตอยเลย เพียงแต่ชาวบ้านมีวิธีการป้องกันลดพิษจากเหล็กในของฝึงบโดยเอาน้ำฝึงบที่ตีได้ชโลมตามร่างกายที่โดนฝึงบตอย ทำให้บรรเทาอาการเจ็บปวดจากพิษเหล็กในของฝึงบได้ เป็นวิธีแก้เคล็ดพิษเหล็กในได้อย่างดี

31. ความเชื่อตีฝึงบบนต้นยวน ต้องดื่มยาบำรุงกำลังแก้วัง

ความเชื่อผู้ตีฝึงบบนต้นยวน ต้องดื่มยาบำรุงกำลังแก้วังหรือเครื่องดื่มบำรุงให้ร่างกายอบอุ่น อยู่เสมอ เช่น เหล้า ยาตอง เครื่องดื่มชูกำลัง สับปะรด เป็นต้น เพราะว่าการตีฝึงบบนต้นยวน ต้องใช้เวลาตีฝึงบตลอดทั้งคืนประมาณ 6-8 ชั่วโมง ทำให้ผู้ตีฝึงบเกิดอาการง่วงนอน จึงต้องดื่มเครื่องดื่มประเภทกระตุ้นประสาทให้สามารถทำงานตลอดทั้งคืนได้

32. ความเชื่อฝึงบเมื่อโดนฝนทะเล (ฝนจากอ่าวไทย) จะโมโหร้าย

ความเชื่อผู้ตีฝึงบป่าเสม็ด สันนิษฐานว่า ฝนทะเลเป็นฝนที่เกิดจากมรสุมจากทะเลฝั่งอ่าวไทย พัดเอาฝนมาตกบนคาบสมุทร จะเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนาน ตกทั้งวันทั้งคืนเป็นเวลาหลายวันอย่าง

ต่อเนื่อง ทำให้ผึ้งจำต้องอยู่อาศัยภายในรวงรังเท่านั้น ไม่สามารถออกหาอาหารได้ ทำให้เกิดอาการหงุดหงิด โครผ่านไประยะเวลาหนึ่งจึงโดนต่อย

33. ความเชื่อรวงผึ้งเมื่อโดนสัตว์รังแก ผึ้งจะไม่โห่ร้อง

ความเชื่อผู้ตีผึ้งป่าเสม็ด เมื่อรวงผึ้งโดนวัว ควาย เดินลุยเข้าไปบริเวณที่มีผึ้งอาศัยอยู่ สร้างความเสียหายให้กับรวงผึ้ง สัตว์หรือคนก็ตามที่ได้เดินผ่านมาก็หลังจากโดนผึ้งจำนวนมากไล่ต่อยอย่างไม่รู้ตัว

34. ความเชื่อวิธีล่อผึ้งให้ผึ้งมาสร้างรวงให้มาก

ให้เอาขี้ผึ้งที่มีสีดำมาทาถูบริเวณไม้พาดล่อผึ้ง แล้วนำไปวางล่อให้ผึ้งสร้างรวงรัง ผึ้งจะเลือกมาสร้างรวงรังกับไม้พาดที่ทาขี้ผึ้งสีดำ ถึงแม้จะมีไม้พาดบริเวณนั้นจำนวนมากก็ตาม ขี้ผึ้งทั่วไปส่วนใหญ่มีสีขาวเหลืองน้ำตาล ส่วนขี้ผึ้งสีดำหายาก

35. ความเชื่อการเซ่นเจ้าที่ ที่ผีดวิธี เป็นอันตรายสำหรับผู้ตีผึ้ง

ความเชื่อผู้ตีผึ้งบนต้นยวน การตีผึ้งบนต้นยวนหรือต้นไม้ขนาดใหญ่จะต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์ในการเซ่นเจ้าที่ ผู้ที่ทำหน้าที่เซ่นเจ้าที่ มักจะเป็นหัวหน้ากลุ่มที่ถูกถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ หรือครูอาจารย์ที่ล่องลับไปแล้ว การเซ่นเจ้าที่ผีดวิธี มีอาการเป็นไปต่างๆ นานา เช่น ปีนต้นไม้ไม่ได้ ลื่นตกต้นไม้ โดนผึ้งต่อยจำนวนมาก เป็นต้น

36. ความเชื่อการทำไม้พาดล่อผึ้งในป่าเสม็ดต้องหันด้านหน้าหาพื้นที่โล่งเสมอ

ความเชื่อผู้ตีผึ้งบนป่าเสม็ด การทำไม้พาดล่อผึ้งในป่าเสม็ดต้องหันด้านหน้าหาพื้นที่โล่งเสมอ หรือถ้าเป็นป่าที่ตัดตกแต่งพื้นที่โล่ง เพราะด้านหน้าเป็นเส้นทางการบินขึ้นลงของผึ้งในการออกไปหาอาหารและหาน้ำหวานจากดอกไม้

37. ความเชื่อการทำไม้พาดล่อผึ้งด้านหลังต้องปิดอย่างมิดชิด

ความเชื่อผู้ตีผึ้งบนป่าเสม็ด การทำไม้พาดล่อผึ้งด้านหลังต้องปิดอย่างมิดชิด เพราะเป็นการป้องกันไม่ให้ศัตรูมองเห็น และสัตว์ต่างๆ เข้ามารบกวนสร้างความเสียหายให้กับรวงผึ้งได้

38. ความเชื่อการตีผึ้งบนต้นยวน

ความเชื่อผู้ตีผึ้งบนต้นยวน การตีผึ้งบนต้นยวนจะเกิดขึ้นไม่บ่อยครั้ง เอาแน่นอนไม่ได้เพราะบางปีผึ้งจะไม่มาสร้างรวงรังเลย บางครั้ง 4-5 ปีจะมีการตีผึ้งสักครั้ง หรือไม่ก็จำนวนผึ้งมาสร้างรวงรังน้อยเกินไปไม่คุ้มกับการลงทุนลงแรง

39. ความเชื่อน้ำผึ้งเดือนห้าคือน้ำผึ้งที่ดีที่สุด

ไม่ว่าจะเป็นน้ำผึ้งจากป่าเขา ป่าสวน ป่าพรุ และป่าเสม็ดเพราะเป็นช่วงหน้าแล้ง ปริมาณน้ำที่เจือปนอยู่ในเกสรดอกไม้มีน้อย ทำให้น้ำผึ้งที่หามาได้มีความเข้มข้นสูงมากกว่าฤดูอื่นๆ

40. ความเชื่อผึ่งจาดำแหล่งที่อยู่ได้อย่างยอดเยี่ยม

ผึ่งเคยสร้างรวงรังต้นไม้ต้นใด ปีต่อไปผึ่งจะกลับมาสร้างรวงรังต้นไม้เดิมอีก และผึ่งที่กลับมาสร้างรวงรัง เป็นผึ่งรังเดิม

41. ความเชื่อผึ่งมาสร้างรวงรังเพราะผึ่งมาให้ทานกับผู้คน

ความเชื่อผู้ตีผึ่งทั่วไปไทยพุทธ ถ้าไม่ตีผึ่ง ปีต่อไปผึ่งจะไม่มาสร้างรวงรังอีก ชาวบ้านจึงต้องตีผึ่งทุกครั้งที่เจอ เพราะถ้าไม่ตีผึ่ง ปีต่อไปก็จะมีผึ่งให้ตี

42. ความเชื่อสัญญาณที่บ่งบอกผึ่งโกรธ

การส่งเสียงกระพือปีกคล้ายเสียงคำรามของผึ่งผึ่ง

การทิ้งตัวของผึ่งห้อยยานลงมา ผิดไปจากรูปแบบเดิม เตรียมบินออกจากรังไปต่อย

43. ความเชื่อความเข้มข้นของน้ำผึ่ง

ในแต่ละเดือนแตกต่างกัน น้ำผึ่งส่วนประกอบของน้ำมาก ความเข้มข้นน้อย น้ำแล้งจะมีความเข้มข้นสูงกว่า

44. ความเชื่อสีของน้ำผึ่ง

สีของน้ำผึ่งในแต่ละเดือนมีความแตกต่างกันออกไป สาเหตุขึ้นกับความเข้มข้นของน้ำผึ่งในแต่ละช่วงและชนิดดอกไม้ที่ผึ่งไปหาน้ำหวาน พืชต่างชนิดกันจะให้สีน้ำผึ่งแตกต่างกันออกไปตามชนิดต้นไม้

45. ความเชื่อการใช้ยาหม่องช่วยในการตีผึ่ง

ยาหม่องขมิ้นขาวร่างกายตามเสื้อผ้าช่วยลดความเจ็บป่วยจากการต่อยของผึ่งได้

46. ความเชื่อการตีผึ่งถ้าตัดเอาน้ำผึ่งไม่หมด

ความเชื่อผู้ตีผึ่งป่าเสม็ดของไทยมุสลิม เหลือน้ำผึ่งไว้บางส่วนเพื่อเลี้ยงลูกอ่อน ผึ่งจะไม่ทิ้งรัง จะเริ่มต้นหาน้ำหวานมาสะสมไว้เลี้ยงตัวอ่อนต่อไป ทำให้ชาวบ้านที่หาน้ำผึ่งสามารถตีผึ่งเอาน้ำหวานได้อีก 2-3 ครั้ง

47. ความเชื่อการตัดน้ำผึ่งไทยมุสลิม

ความเชื่อผู้ตีผึ่งป่าเสม็ดของไทยมุสลิมการตัดน้ำผึ่งจากรวงรังผึ่งนิยมใช้มีดสแตนเลส

48. ความเชื่อการตัดน้ำผึ่งใช้มีดหล่อ(มีดทำด้วยไม้)

ความเชื่อผู้ตีผึ่งป่าเสม็ดของไทยพุทธบ้านตอหลัง อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส การตัดน้ำหวานและตัดรวงผึ่งนิยมใช้มีดหล่อ (อุปกรณ์ตัดน้ำผึ่งคล้ายมีดมีความคมทั้งสองด้านหรือคมด้านใดด้านหนึ่ง ทำจากไม้ไผ่หรือไม้อื่นๆ)

49. ความเชื่อการตัดน้ำหวานใช้พระขรรค์

ความเชื่อผู้ตีผึ่งบนต้นยวนผึ่ง มีดทำจากไม้เนื้อแข็งมีความคงทน

50. ความเชื่อไทยมุสลิมจะไม่กินตัวอ่อนของผึ้ง

ความเชื่อผู้ตีผึ้งทั่วไปของไทยมุสลิมจะไม่กินตัวอ่อนของผึ้ง เพราะหลักของศาสนาห้ามไว้

51. ความเชื่อน้ำผึ้งเดือนห้า คือน้ำผึ้งที่ดีที่สุด

น้ำผึ้งเดือนห้าเป็นน้ำผึ้งที่มีความเข้มข้นสูงมีความชื้นน้อย ทำให้เป็นที่นิยมหามาทำยา มีความเชื่อว่า น้ำผึ้งมีสรรพคุณทางยาสูง เมื่อเปรียบเทียบกับน้ำผึ้งช่วงเดือนอื่นๆ แต่เป็นการหาได้ยาก ถ้ามีชาวบ้านจะเก็บไว้ใช้ส่วนตัว

52. ความเชื่อน้ำผึ้งเป็นยาสมานแผลได้เป็นอย่างดี

เมื่อเกิดแผลจากโดนมีดคม รอยขีดข่วน ชาวบ้านมักจะใช้น้ำผึ้งทาเป็นยาในการสมานแผล

53. ความเชื่อน้ำผึ้งเป็นยาบำรุงกำลัง

น้ำผึ้งเป็นส่วนประกอบนำของการทำตัวยารักษาโรคได้หลาย ชนิดผสมกล้วยน้ำหว่า บำรุงกำลัง สร้างเชื้ออสุจิให้กับผู้ชาย

54. ความเชื่อน้ำผึ้งผสมยาต้องเหล้า

น้ำผึ้งผสมยาต้องเหล้าทำให้กลิ่นหอมน่ารับประทาน

55. ความเชื่อน้ำผึ้งบำรุงใบหน้า

น้ำผึ้งทำให้ใบหน้าสดใสเปล่งปลั่ง

56. ความเชื่อให้นำน้ำผึ้งมาผสมวัตถุมงคล

การนำน้ำผึ้งมาผสมเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุมงคล ทำให้อัตถุ์มงคลนั้นมีกลิ่นหอม

57. ความเชื่อไขผึ้ง

ในสมัยก่อนนำมาทำเป็นเทียนไข จุดเป็นตะเกียงได้

58. ความเชื่อการรับประทานตัวอ่อน

ตัวอ่อนนำมาทำต้มหวาน ต้มยา และคั่วแห้งได้

59. ความเชื่อวิธีการต้มตัวอ่อนปราศจากไขผึ้ง

ให้นำเอาตัวอ่อนไปต้ม 2 ครั้ง ต้มครั้งแรกให้เดือดและทิ้งน้ำทิ้งหมดเพื่อกำจัดไขมัน ต้มครั้งที่สองนำไปปรุงเป็นอาหารตามที่ต้องการ

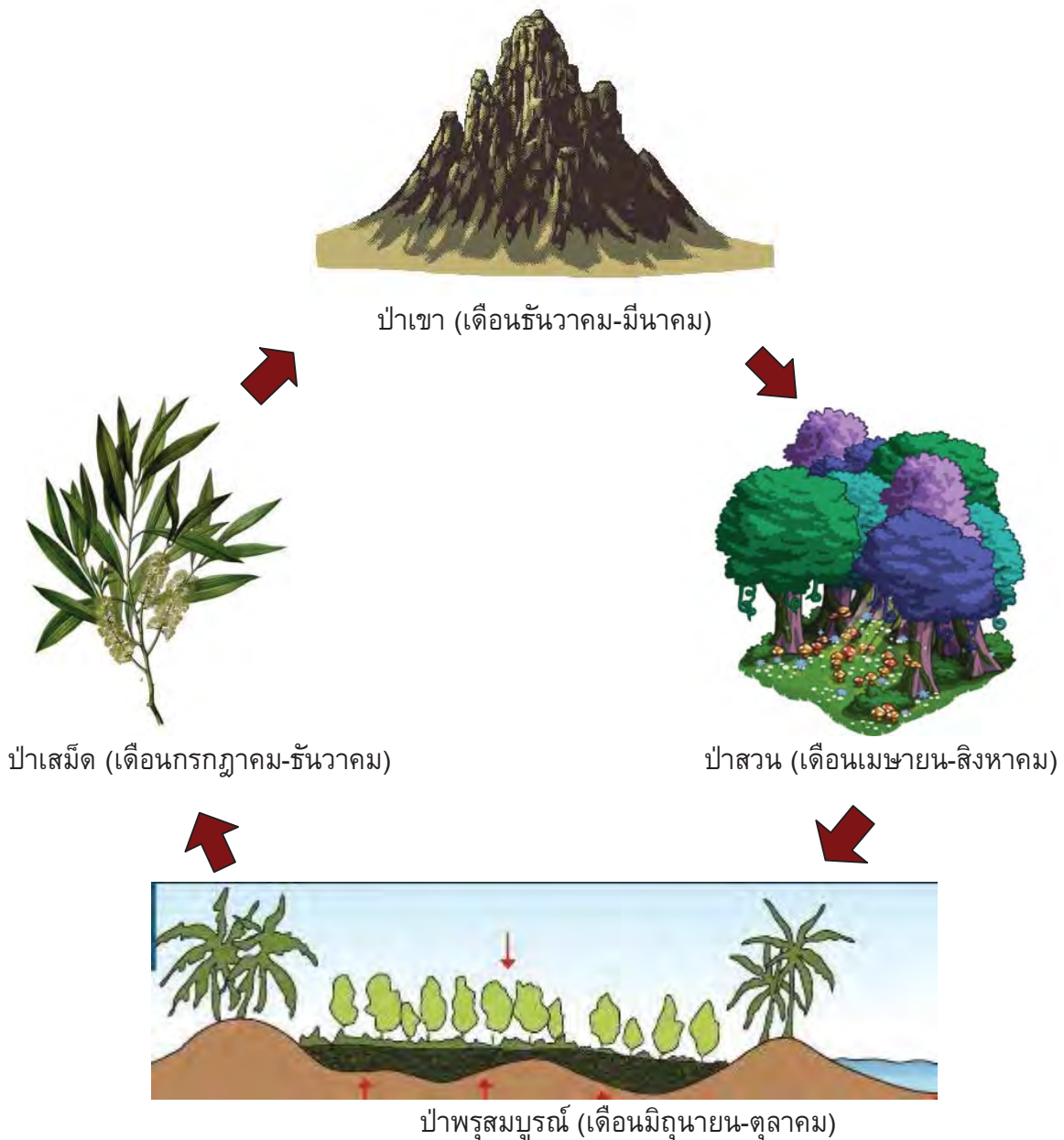
60. ความเชื่อการทดสอบน้ำผึ้งแท้หรือเทียม

ไม่สามารถทดสอบได้ผล 100 เปอร์เซ็นต์ ต้องซื้อจากผู้เชื่อถือได้เท่านั้น

วงจรชีวิตผิ้ว

จากการศึกษาภูมิปัญญาการหาผิ้วของคนในชุมชนทั้งป่าภูเขา ป่าสวน ป่าพรุที่สมบูรณ์และป่าเสม็ด ทำให้รู้ถึงช่วงเวลาของการอพยพมาสร้างรังรังของผิ้วหลวง ซึ่งเกี่ยวข้องกับกับสภาพภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่

การอพยพของผิ้วหลวงในการสร้างรังรังในพื้นที่ป่าเขา ป่าสวน ป่าพรุสมบูรณ์และป่าเสม็ดในพื้นที่อำเภอตากใบ สุโหวงปาดิ สุโหวงโก-ลกและอำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส โดยมีความสัมพันธ์ดังนี้

วงจรการอาศัยและการอพยพของผิ้วหลวงโดยจุดเริ่มต้น ประมาณเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นจุดสิ้นสุดฤดูฝนและจุดเริ่มต้นของฤดูแล้ง ผิ้วเริ่มสร้างรังรัง เริ่มจากป่าเขาเรียงไล่มาถึงป่าสวน ป่าพรุสมบูรณ์ และป่าเสม็ด ตามลำดับ เป็นวงจรหมุนเวียนตลอดทั้งปี

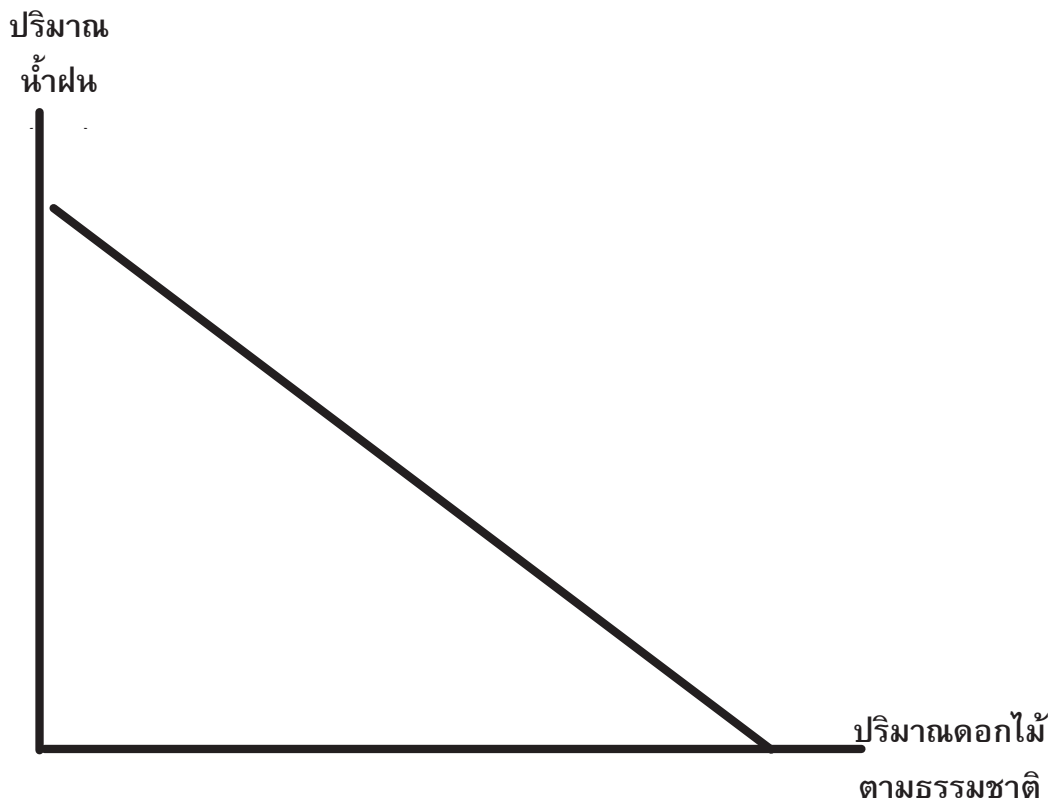
วงจรความแห้งแล้ง

ความแห้งแล้ง มีอิทธิพลต่อการบานของดอกไม้ในป่าธรรมชาติ กล่าวคือเมื่อผ่านฤดูฝน เข้าสู่ช่วงฤดูแล้งของภาคใต้ โดยจุดเริ่มต้นจาก ป่าเขา ป่าสวน ป่าพรุสมบูนธ์ และป่าเสม็ด ตามลำดับ

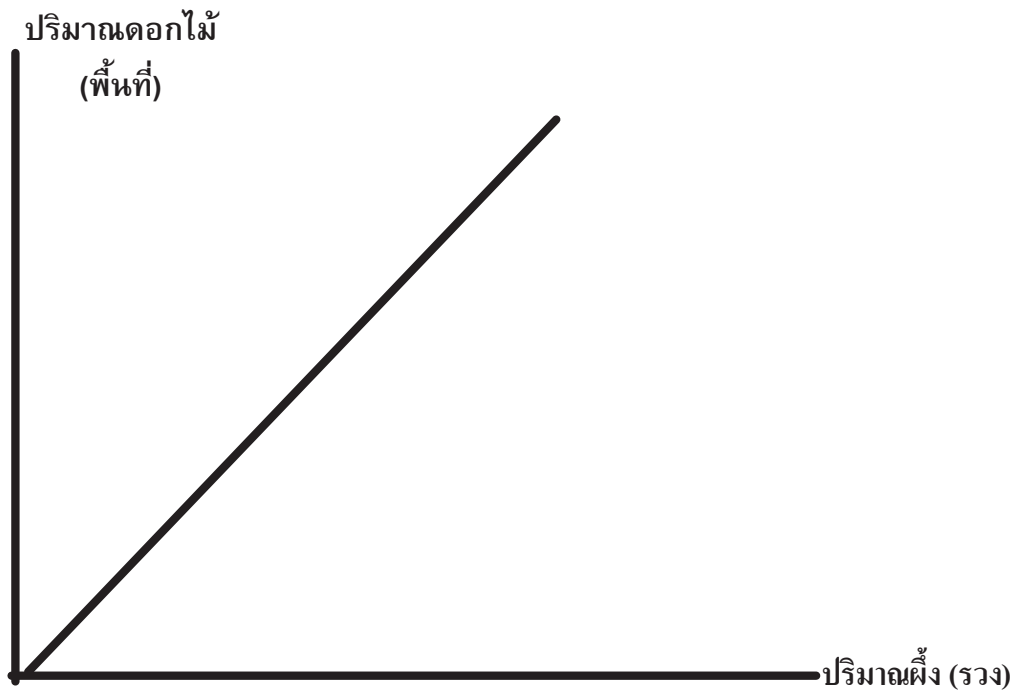
วงรอบของความแห้งแล้ง โดยให้ฤดูกาลเป็นตัวกำหนด หลังจากสิ้นสุดฤดูฝน ประมาณเดือนธันวาคม ปริมาณน้ำฝนและน้ำผิวดินซึ่งสร้างความชุ่มชื้นให้กับผืนป่าลดน้อยลงไป จึงเป็นจุดเริ่มต้นของฤดูแล้ง เมื่อเกิดความแห้งแล้ง ส่งผลต่อการบานของดอกไม้ที่เป็นแหล่งอาหารหาน้ำหวานของผึ้ง เริ่มต้นจากป่าเขา ป่าสวน ป่าพรุสมบูนธ์ และสิ้นสุดที่ป่าเสม็ด

วงจรของการบานของดอกไม้

การบานของดอกไม้ในแต่ละพื้นที่ มีอิทธิพลต่อการอพยพของผึ้งหลวงไปสร้างรังรังในพื้นที่ป่าเขา ป่าสวน ป่าพรุสมบูนธ์ และ ป่าเสม็ด กล่าวคือ เมื่อสิ้นสุดฤดูฝน เข้าสู่ฤดูแล้ง ดอกไม้เริ่มบานจากป่าเขา ป่าสวน ป่าพรุสมบูนธ์ และ ป่าเสม็ด ตามลำดับ

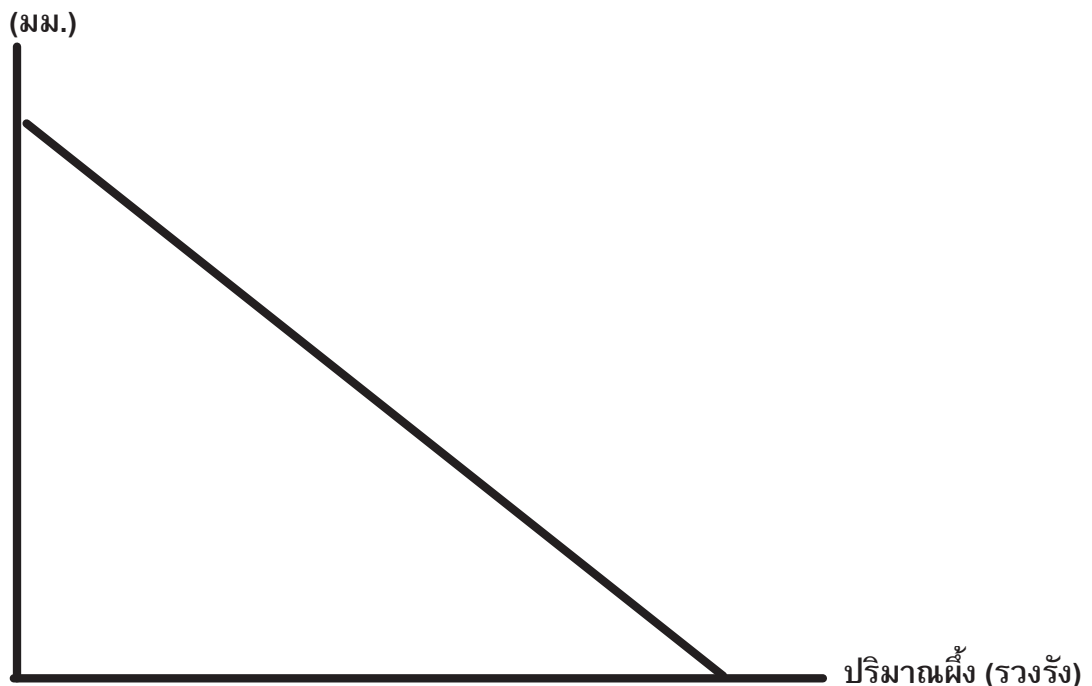
กราฟความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณน้ำฝนกับปริมาณดอกไม้

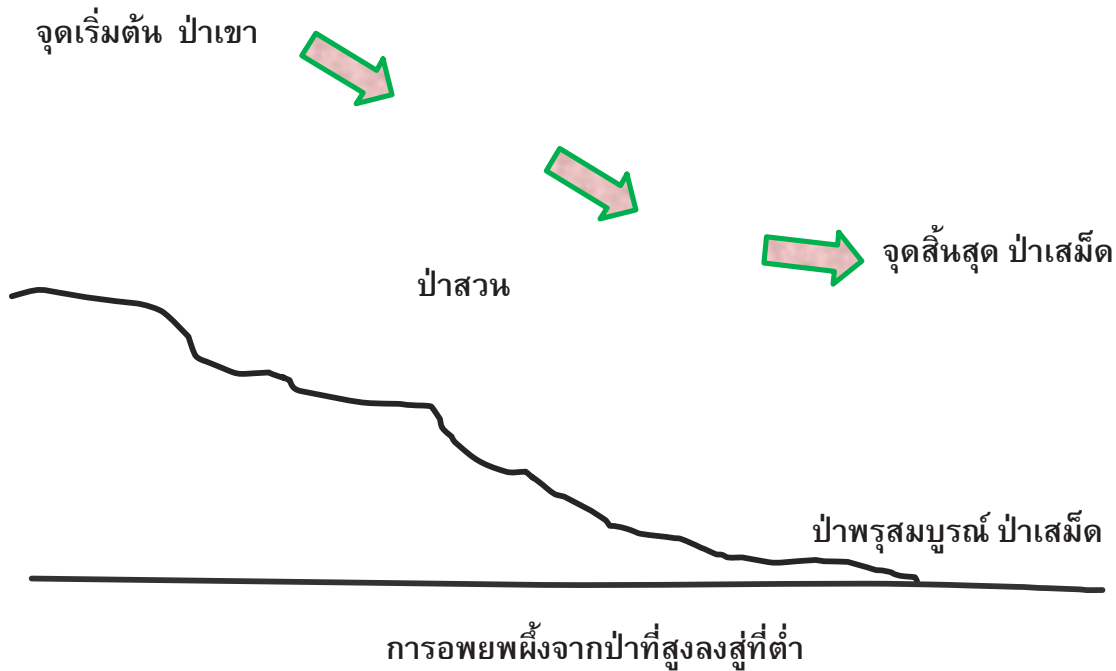
กราฟความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณดอกไม้กับปริมาณรวงรังของฝ้ง

หมายเหตุ บางครั้งดอกไม้ในป่าธรรมชาติมาก แต่ฝ้งหลวงมาสร้างรวงรังน้อย เพราะพื้นที่ทั่วไปมีดอกไม้มากเช่นเดียวกัน ทำให้ฝ้งหลวงกระจัดกระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ ทำให้ค่าเฉลี่ยในพื้นที่ลดน้อยลงไป

ปริมาณน้ำฝน

กราฟความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณน้ำฝนกับปริมาณฝ้ง

สรุปวงจรการอพยพของผึ้ง

ผึ้งมีการอพยพโยกย้ายตลอดทั้งปี เพื่อหาอาหารและขยายเผ่าพันธุ์ตามเส้นทางการบานของดอกไม้ในป่าธรรมชาติหรือแหล่งน้ำหวานตามสวนผลไม้ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาอย่างต่อเนื่องโดยเริ่มต้นจากป่าเขาจุดเริ่มต้นการบานของดอกไม้ใช้ระยะเวลาบนป่าเขาประมาณเดือนธันวาคม-มีนาคม หลังจากนั้นดอกไม้บนป่าเขาเริ่มร่วงโรยจากดอกกลายมาเป็นผล ขณะเดียวกันตามป่าสวนของชาวบ้านดอกไม้บานนานาชนิดเริ่มบานสะพรั่ง ผึ้งจึงหลวบินลงมาตามกลิ่นเกสรดอกไม้สร้างรังรังประมาณเดือนเมษายน-สิงหาคม และเมื่อถึงเวลาดอกไม้ป่าสวนเริ่มร่วงโรย ดอกไม้ในป่าพรุที่สมบูรณ์เริ่มออกดอกบานสะพรั่งผึ้งจึงบินมาหาอาหารสร้างรังรังในป่าพรุประมาณเดือนมิถุนายน-ตุลาคม เมื่อถึงเวลาแหล่งอาหารในป่าพรุหมดไป ป่าเสม็ดเริ่มออกดอกชูช่อ ผึ้งจึงอพยพชวนลูกชวนหลานไปขยายเผ่าพันธุ์ในป่าเสม็ดต่อไป โดยใช้เวลาในป่าเสม็ด ในเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม หลังจากดอกเสม็ดเริ่มร่วงโรย ซึ่งตรงกับช่วงฤดูน้ำหลากทางจังหวัดนราธิวาสผึ้งจึงเหล่านั้นอพยพโยกย้ายไปยังป่าเขา เพื่อหยุดหลบฝน ก่อนจะเริ่มต้นฤดูกาลใหม่ เป็นวัฏจักรหมุนเวียนทุกๆ ปี แต่บางปีอาจจะมีผึ้งมากบ้างน้อยมาก ตามตัวแปรอื่นในธรรมชาติที่คอยกำหนดอยู่เบื้องหลัง เช่นปริมาณน้ำฝนที่ตกในแต่ละปี ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเบ่งบานของดอกไม้ในธรรมชาติ หรือแม้แต่มนุษย์ยังเป็นตัวแปรที่สำคัญในการอพยพโยกย้ายของผึ้ง โดยเฉพาะการทำลายแหล่งอาหารและแหล่งที่อยู่อาศัยของผึ้งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การศึกษาคุณสมบัติของน้ำผึ้ง

น้ำผึ้งป่าเขา

น้ำผึ้งป่าเขา ในพื้นที่อำเภอวังและอำเภอสว่างโฮงป่าดี ชาวบ้านจะเริ่มหาน้ำผึ้งในป่าเขาตั้งแต่เดือนมกราคม กุมภาพันธ์ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม ของทุกปี น้ำผึ้งบนป่าเขา ชาวบ้านมีความเชื่อว่ามีคุณค่าทางโภชนาการสูงเมื่อเปรียบเทียบกับน้ำผึ้งจากแหล่งอื่น เพราะน้ำผึ้งประกอบด้วยเกสรดอกไม้หลากหลายชนิด ตั้งอยู่บนภูเขาสูงทำให้น้ำผึ้งมีความเข้มข้นสูง

ชนิดพรรณไม้

พรรณไม้ หลากหลายชนิดพันธุ์ เจริญได้ดีในป่าเขาหรือที่สูง

คุณสมบัติน้ำผึ้ง

สี	น้ำตาลเข้ม และเปลี่ยนแปลงไปตามชนิดดอกไม้
กลิ่น	หอมหวานและเปลี่ยนแปลงไปตามชนิดดอกไม้
รสชาติ	หวานปะเลี่ยน
ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์	71.13 1.11
ปริมาณความชื้น	25.05 0.25

ตัวอย่างน้ำผึ้งป่าเขา ในอำเภอเวียง อำเภอสุโขทัย ที่นำส่งไปตรวจหาน้ำตาลและความชื้น

น้ำผึ้งป่าสวน

น้ำผึ้งป่าสวน(น้ำผึ้งเดือนห้า) เป็นน้ำผึ้งที่ผู้คนที่ต้องการมากที่สุด เพราะมีความเชื่อว่ามีคุณค่าทางอาหารสูงมากกว่าฤดูอื่นๆ เหมาะสำหรับนำไปใช้ประโยชน์ ทางด้านต่างๆ เช่นผสมเข้ากับตัวยาสมนไพร เพราะช่วงเดือนห้า เป็นช่วงหน้าแล้งของจังหวัดนราธิวาส จะมีดอกไม้หลายชนิดเริ่มบาน ช่วงนี้ ทำให้น้ำผึ้งที่อพยพมาจากป่าเขา เริ่มมาสร้างรังรังในพื้นที่ป่าสวนของชาวบ้าน น้ำผึ้งที่หาได้ในช่วงนี้จะเป็นน้ำผึ้งที่มีความหวานและความเข้มข้นสูง จึงมีความเชื่อกันว่า ความหวานและความเข้มข้นจะควบคู่กับคุณภาพของน้ำผึ้งด้วย

ข้อมูลด้านพรรณไม้

ตำเสา มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน หลาวชะโอน เป็นต้น

คุณสมบัติน้ำผึ้ง

สี	ขาวขุ่น เหลือง น้ำตาล เปลี่ยนแปลงไปตามชนิดดอกไม้
กลิ่น	เปลี่ยนแปลงไปตามชนิดดอกไม้
รสชาติ	หวานจัดขมตาม
ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์	70.34 0.20
ปริมาณความชื้น	26.39 0.29

ตัวอย่างน้ำผึ้งป่าสวนในเขตอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส
ที่นำไปทดสอบหาปริมาณน้ำตาลและความชื้น

น้ำผึ้งป่าพรุสมบรูณ์ (ต้นตีนเป็ดพรุ)

น้ำผึ้งในป่าพรุที่สมบรูณ์ เป็นน้ำผึ้งที่เกิดจากดอกไม้หลายร้อยชนิดมารวมกันไว้ในรวงรังเดียว จึงมีความเชื่อกันว่าเป็นน้ำผึ้งที่ได้มามีคุณค่าทางสมุนไพรสูง ใกล้เคียงกับป่าเขา

ข้อมูลด้านพรรณไม้

พรรณไม้ต้นในป่าพรุประมาณ 100 ชนิด

คุณสมบัติน้ำผึ้ง

สี	เหลืองถึงน้ำตาลเข้ม เปลี่ยนแปลงไปตามชนิดดอกไม้
กลิ่น	เปลี่ยนแปลงไปตามชนิดดอกไม้
รสชาติ	หวานนำขมตาม
ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์	67.83 0.36
ปริมาณความชื้น	28.57 0.21

ตัวอย่างน้ำผึ้งจากต้นตีนเป็ดพรุ ในพื้นที่ป่าพรุสมบรูณ์ในเขตอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ที่ส่งไปตรวจสอบหาปริมาณน้ำตาลและความชื้น